

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

SRPEN 1999

„Zachovávají vydané zákony,
ale svým životem zákony převyšují.“
(LIST DIOGNETOVI V, 10)

BÍDA DEMOKRACIE A MY

Chesterton kdysi řekl o demokracii, *vládě lidí*, že v ní lid sice rozhoduje, ale jen o odpovědích. (Otázky – to, o čem má lid hlasovat – formulují politici.)

Ale jak dnes lidé ví, které otázky jsou klíčovité, a jak se v nich vyzná? Díky médiím? – Pokud jde o ČR, snad jste četli odpovědi v anketě o svobodě slova v červencových Perspektivách. Jsem rád, že zahraniční novináři sledují od roku 1989 pokrok. Přesto mi mluví z duše slova Francouze M. Plichty: „Český tisk sledují denně a pořádku nechápu. Jak mohou šéfredaktoři stránky novin vrchovatě »zaplácat« útržkovitými informacemi bez hlavy a paty, tj. bez vysvětlení pozadí a možného vývoje. Nechápu, jak mohou misit informace misijního významu s těmi, které mají celostátní význam, a proč nemohou informovat o událostech, aniž by k tomu redaktor přidal svůj osobní názor na věc.“ – Dodávám, že cestu k rozpoznání těch pravých otázek mohou média i nezáluďně (?) zatarasit tím, že o některých tématech mlčí. Ale vplizené komentáře jsou oprávněně záluďné: buď dojmem, že referovaná fakta podporují názor pisatele. (A ti, kdo vnášejí do světských médií křesťanská témata, jeví nezištnou *sentire contra ecclesiam*.) Jak asi v té třetí najde občan – věřící i nevěřící – odpovědnou orientaci?

Svobodu slova však demokracie cítí až nebezpečně. Neuznává zásadu *pravda má všechna práva, omyl (blud, lež) žádná*. Svým způsobem tak od nás žádá toleranci i k nekřesťanským názorům.

V zemi, kde se mluví o růstu nezaměstnanosti, kriminalitě, politickém patu atp., jistě existují věci hodně úsilí, ne-li boje; ale v dané mediální rozvařenosti se mi už dlouho vtírá představa lida-armády, jejíž občané-vojáci netuší, která kóta je teď strategicky důležitá; dokonce je-li válka či mír, kdo je spojenec, kdo nepřítel; co hůř, takové otázky už vojiny nezajímají. – A neplatí to i o věřících jako občanech?

Zdá se, že demokracie není vhodná k prosazování ideálu.

Ale což máme na vybranou? Úctyhodný dokument křesťanského starověku, List Diognetovi (jehož autora, adresáta ani bližší dobu vzniku neznáme), hovoří v VI. kapitole o nevládném světě, plném pronásledování křesťanů, a uzavírá: „Na toto místo je postavil Bůh, a není tedy dovoleno, aby se z něho chtěli vyprostit.“ Těžko se vyhneme přenesení závěru na naši situaci: zřejmě ve státě s demokratickou ústavou, která nám dává jednak výsadu, jednak úkol využívat možnosti demokracie se vší její bídou v křesťanském duchu. (Je to úkol obvykle méně heroický, ale určitě složitější než kdysi za Neróna.)

Svobody, vzácného Božího daru i občanské hodnoty, je totiž možno užívat různě. Bezmyšlenkovitě, a tudíž nane. Sobecky, hedonisticky, tunelářsky i přímo zločinně, tj. »směrem dolů«. Individuálně asketicky odříznuté od světa. Ale i jinak a lépe.

Tím přicházíme k titulu a motu našeho článku.

POZITIVNÍ DEVIACE

O křesťanech v pohanském státě napsal autor Listu Diognetovi, že v praxi jednají mravně lépe, než od nich zákony vyžadují. Jejich víra se viditelně promítala do jejich všedního života. Svou (nevelkou) svobodu ve státě uplatňovali »směrem nahoru«. Kontext ukazuje, že nešlo jen o právní zákony obce, nýbrž i o zvyklosti a životní názory pohanského

O svobodě KŘESŤANŮ v demokracii

Probív sarkofág, detail, Vatikán

okolí. Křesťané v diaspoře si tedy museli *citlivě uvědomovat odlišnost* nároků evangelia od toho, co se v kraji pokládalo za legální, obvyklé, náležité nebo únosné.

Aplikace na současnost se přímo nabízí. Což se věřící může v kostele odlišovat od sekulárního okolí, ale jakmile vyjde ven, ve všem – kromě smrtelných hříchů – s ním splynout? Při dnešní mnohem bohatší a rafinovanější nabídce možností si *svoboda směrem nahoru* žádá odvahy i orientaci ve světě. (Žel, k té u nás čtení novin nestačí, jak ukazuje p. M. Plichta.)

A hledání křesťanského životního stylu má v demokratické zemi nutně aspekt spirituality i aspekt občanských hříven.

Kde takové hledání vede k praktickému vytváření »ostrůvků pozitivní deviace« (rodiny, různá společenství), má už dimenzi politickou v širším smyslu: přispívá ke zdraví obce, k občanskému dobru. Křesťané přece nechťejí *dobrý život* jen pro sebe. Ostatní k němu mohou zvát slovy i příkladem bez sloh. Příspěvkem k mravnímu zdraví společnosti je už uvědomělé odlišování rovin: co světský zákon dovoluje, nemusí být dobré eticky (ve financích), tím méně křesťanský (v životě rodin).

Charita i řada nových služeb patří k přínosu křesťanů už tradičně. Konat víc než jen povinnost nesmí ovšem znamenat, že by věřící měli *pouze* obětavě zaskakovat na nevděčných místech; tím by přece upevňovali výhody těch

„chytřejších“ i ke škodě společnosti. Pojem *bonum commune* je tu klíčový. Proto by i zbožnou dobročinnost měl vždy vést politický cit.

Křesťané s chutí a předpoklady pak mohou demokratických svobod využívat i k péči o zákony: o dodržování platných, zlepšování starých a tvorbu nových. K tomu není nutné hned zakládat novou stranu ani vstupovat do existující. Normální cesta by měla vést přes samosprávu obce nebo přes poslance a senátory zastupující oblast. Po totalitě, která záměrně vyřadila zprosředkující články mezi státní mocí a občanem, je důležité oživit právě dobré snahy zdola.

Demokratický stát ovšem není jen prostor vždy volný pro iniciativy křesťanů. Ale starověké motto má i zde co říci.

KVALIFIKACE: OBČAN

Stát žádá zkoušky a doklad kvalifikace už od fiduče aula, tím spíše třeba od lékaře. Kupodivu ne od občana, primárního nositele odpovědnosti v obci a ve státě. I v tom bychom měli zákon svým životem překonávat. Masaryk právem říkal: „Demokracie žádá si demokrata.“ Vždyť bez nich by nemohla čelit vlastním slabostem ani fíglům zvenčí.

Příkladem je nepřehrně. Dejme tomu, že rada moudrých vybádá hledané klíčové otázky a navrhuje řešení. Výborně! Ale rozumná řešení bývají nepopulární a ve volbách potřebují bla-

sy občanů vyspělých mravně i rozhledem. Ti také zmohou proti demagogům víc než tisíce billboardů při dálnicích.

Demokratické kultury občanů je však třeba stále, ne až při volbách. Pro křesťany mají zvláštní význam nároky *tolerance*. Nábožensky neutrální stát totiž v řadě otázek pro nás závažných – nejen věroučných – ponechává občanům svobodu přesvědčení i slova. Mnohé pravdy, etické zásady a cenné životní tradice nejsou chráněny zákonem. Jsou odkázány na to, aby je hájili sami občané o nich přesvědčení. Zde se nabízí uplatnit dictum Masarykovo a také Petrovo (1 Petr 3.15b): umět se ozvat, ale slušně, řundované a přesvědčivě. Aby bylo zřejmé, že nemyslíme na rozkaz, zaslepeně nebo fanaticky. Je to i přínos k zdravé hrdosťi věřících, k preevangelizaci a k předvádění víry dalším generacím (srov. Dt 4.6–10).

(Osobně se obávám, že sekulární společnost i u nás stále více *zpochybňuje* skoro všechno, co nás pojí s křesťanskou evropskou tradicí. Například *racionality* či *hodnotu sivoření*.)

Proti demokracii bývá vznášena námitka, proč má mít nádeník stejný hlas jako univerzitní profesor. Je to námitka tím tíživější, čím méně vyspělí jsou voliči. (Viz výrok TGM.) Ale vlastní smysl demokraticismu by utrpěl, kdyby byla pod záminkou odbornosti porušována zásada, že co se týká všech, o tom mají rozhodovat všichni. Nebo též zásada subsidiarity, kdyby „vyšší“ instance (úřad, mezinárodní lobby) prosazovala svou vůli např. bez ohledu na přesvědčení rodičů nebo proti zákonodárství jednotlivých zemí. S tím bývají spojeny delikátní problémy ochrany práv menšin, ale někdy i věřím.

Při své důvěře v člověka má ovšem demokraticismus zásadní problémy s *pravdou a autoritou*. Aspoň je naznačím citátem opět z Chestertonova: „Představitelé střední třídy ještě měli (za Chestertonova dětství) děti a služebnictvo, aby jim rozkazovali, ale už neměli víru, cechy, krále, kněze nebo cokoli, co by rozkazovalo jim. Ve vztlahu k těm, co byli nad nimi, to už byli anarchisté, ve vztlahu k těm dole ještě autoritáři.“ (Autobiografie, Proglas, Brno 1997, str. 19.) Kdežto podle naší víry je Bůh Pánem velkých i malých stejně.

Vraťme se k nadpisu článku. Problémy s pravdou, autoritou a osobním svědomím mají také křesťané. Nejen problémy; mají i specifickou pomoc. Její plodné využití ve vlastním životě, individuálním i církevním (a ekumenickém), je možná nejcecnnější a zároveň nezastupitelným vkladem křesťanů do fungování demokracie a naplňování lidské svobody v ní.

Komu a proč to všechno píšu?

– Těm, kdo smýšlejí a často dávno jednají obdobně, s přáním, abychom o sobě víc věděli. Dopisy redakci asi nejsou to pravé. Od prosince 1989, kdy kardinál Tomášek založil jisté informační centrum, sním(e) o něčem operativnějším.

– Těm, jimž se bdělé občanství nespojuje s jejich církevní horlivostí nebo naopak. Před ne tak dávno si etenáfský dopis v KT žádal list „kostelní“, protože o „světských“ věcech, jež prý v KT většinou etenáfy vadí, „si přece můžeme přečíst ve světském tisku“. Zareagoval jsem stručně ve smyslu komentáře k M. Plichtovi a požádal o podporu osobně známého hodnotáře. Repliku KT neotiskl, přátelská odpověď mou starost nesdílela. (Nevelebím KT+P, ale nežájem v Božím lidu jim výš nepomůže.)

– Těm, kdo ještě čekají – nebo nemají tušení –, co řekl koncil k roli laika v církvi a ve *svobodném* světě. Problém „rozštěpení“, které je u mnoha lidí mezi vírou (...) a denním životem“ (GS 43), osvětluje dokumenty způsobem, který hodně koriguje vztě představy. Po mým 35 letech to po mém soudu patří už do přípravy, ne teprve do závěru chystaného sněmu.

Václav Frei

KŘESŤAN
V SVĚTĚ

Téma věčné i vděčné:

ti dnešní mladí

Tématem Mezinárodního pedagogického sympozia, které se konalo letos v červenci v rakouském Salzburgu, byly dnešní *Jugendkulturen*, tedy kultury mladých, přičemž kultura je zde pojímána v ryze sociologickém, tedy hodnotově neutrálním smyslu. Předmětem pozornosti byli teenagři v západní Evropě a hlavně v německy mluvících zemích. Zaujala jejich charakteristika, jak ji podal Reinmar du Bois, dětský a dorostový psychiatr ze Stuttgartu, protože je srovnával s jejich předchůdci, tj. s revoltující mládeží roku 1968. Uvádíme některé z jeho postřehů.

Dnešní mládež se už nebouří proti panujícím tendencím a nechystá převraty. Je více konformní, přebírá vzory a obsahy, jak jí je předkládají elektronická média. Její kultury jsou difúzní a světónázorově míhavé. Mezigenerační

Kresba Jiří Bašta

předěl není příliš hluboký. Dnešní mladí netouží po dospělosti, jsou nerozhodní. Jejich hlavní problém je tento: jak žít s pocitem životní prázdnoty, je-li tolik volného času, a přitom si nezoufat. Hladovějí po podnětech, po individuálních zážitcích.

Jejich předchůdci sepsovali manifesty. Ti dnešní žijí módami, jak jim je sugerují jimi sledovaná média. Protipólem „netělesnosti“ mediálního vlivu se stává kult vlastního těla a tělo samo jakýmsi uměleckým výtvozem (barvení vlasů, tetování, piercing, tj. propíchnutí různými „klenoty“).

Proměnlivé módy jsou mj. důsledkem výchovné dezorientace. Pozice rodičů je totiž nejasná, oni sami jsou nerozhodní a bez kompasu. Tváří se trochu cynicky, trochu hněvivě, trochu nadřazeně, trochu bezmocně, trochu usilovně, od všeho trochu a to všechno dohromady. Nestávají se mladým takovými protějšky, vůči nimž by se oni vyhrobovali. Mladí proto nemají čemu oponovat, od čeho se emancipovat a podléhají své vlastní neurčitosti a libovůli. Bloumají bez cíle od jedné skutečnosti k druhé. Dospělí jsou sice z jejich kultur vyloučeni, ale symbol statusu spatřují mladí – stejně jako jejich rodiče – v konzumu.

Proti zpochybnění svého životního stylu si vytvářejí „pojistky“. Tou hlavní je snadnost, s jakou se nechávají pro něco získat a poté se od toho distancovat. Také jejich „uniformované“ skupiny (např. skiní, rockeři, punkeři aj.) jsou spíše dočasnými klikami, které se seskupují a stejně rychle zase rozpadají. Organizované skupiny typu neonacistů jsou výjimkou.

od
(podle německých pramenů)

GLOSÁŘ

Iniciativa *Impuls '99* je hodná pozoru i jako pouhé memento. Že se v ní spojily stovky lidí, představujících jinak společností názorově značně různorodou, aby projevíly svou nespokojenost s naší politickou reprezentací, to cosi znamená. Že na to představitelé vládní a největší opoziční strany zareagovali nerudně, také cosi znamená (i když se to dalo čekat). Rozpačitá, ba znevažující a někdy dokonce denunciatorská odezva významné části naší žurnalistiky poněkud překvapila, ale i to se vlastně dalo čekat. *Impuls '99* se obrací k veřejnosti a formuluje i aktuální politický cíl, čímž „Jeze do zela“ politickým profesionálům i těm, kdo se zabývali v rolích tvůrců veřejného mínění.

Impuls '99 se těžko může stát dalším politickým subjektem. Zda někdy jeho signatáři vstoupí do politiky (v odezvách se tato rada objevila), to otázka. Dokázali by jako začátečníci ovlivnit příliš zavedené poměry v existujících – a stagnujících – stranách? Protože tato iniciativa, zatím jednorázová a toliko „podpisová“, doplňuje neexistující intelektuální elitu národa, mohla by se stát krystalizačním jádrem jejího vzniku. Vyžádalo by si to spoustu mravního úsilí, té masarykovské „drobné práce“, a to zdaleka nejen samotných signatářů. Podobné mravní úsilí mnohých, nejen „těch nahofe“, předpokládá i náš sněmovní proces; jak je to svízelné, víme.

I kdyby se ukázalo, že *Impuls '99* byl iniciativou „na jedno použití“, mělo by jeho vystoupení význam. Už tím, že se ozval, že jako impuls skutečně zapůsobil. Co si z něj kdo vezme, záleží už na každém. – A Tomáši Halíkovi, jednomu z iniciátorů, vyjadřujeme podporu.

■ ■ ■

Je tomu pár týdnů (3. srpna), co se debatní pořad *Sněží* věnoval tématu, které je naší mediální trvalkou: „staré struktury“ prosperují a komunistům stoupají preference. Pusobilo smutně i znepokojivě, jak těch pár nepochybně zásadových lidí provádělo v televizním studiu inventuru nepravosti vnějškově svobodné české společnosti – a jak byli bezmocní.

Ve zdravé společnosti se některé věci prostě nedělají, pravil jeden z nich. Inu, u nás takový vnitřní imperativ obecně neplatí. Jsme u toho, čemu se říká mravnost a opakem čehož je nemravnost. Návyku na nemravnost se říká demoralizace. Jedno ani druhé nelze veřejně učinit tématem rozpravy, podotkl jiný. Kdo by se ozval, tomu by někdo vzápětí vyčetl jeho vlastní máslo či másličko na hlavě, protože skoro každý nějak má, dodal též účastník. A nejen to, dodávám já, i ve své obecnosti je téma mravnosti pokládáno za pseudoproblém a úvaha o něm za pošestilou moralizování, za intelektuálskou osobivost. Je dost vlivných politiků a publicistů, kteří nám to pokaždé naservírují, prý ve jménu realismu, pragmatismu (rozuměj: cynismu). Zatím s tím pokaždě usplí.

Těžko to vysvětlit jinak, než že tato „realist“ mluví příliš mnoho lidem z duše. Komunistické panování znamenalo i určitou (de)formaci národa přinejmenším tím, že většinu (včetně autora těchto řádků) přinutilo přistoupit na nějaký kompromis. Jeho rozsah, obsah a doba účinnosti se lišily, ale kompromis to byl. – Protože vy-možnosti dříve české národní formace jsou poztraceny, je zapomenuta zkušenost zpytování svědomí, účinné lítosti, odpuštění i naděje začít znovu. Tam, kde nenastala změna smýšlení, metanoia, duch minulých epoch žije. V různých podobách. A pokud mu někdo slouží, záměrně či z nešťastnosti, není to tam vnímáno jako něco, „co se nedělá“. Kdo na to upozorní, toho je třeba umlčet: připomenout mu jeho hříchy či hříšky, anebo ho prostě zesměšnit.

ř

JEŠTĚ k jednomu NÁVRHU Ústavy

Prázdňinové dvojčíslo časopisu *Getsemany* (7-8/1999) věnuje plných třináct stránek (181-193 a část str. 157) textu a zdůvodňování „Návrhu Ústavy katolické církve“, neboť podle autora podepsaného –PH– nebyl Návrh v *Perspektivách* zveřejněn, přesto však „ostře odsouzen“ v č. 4/99. Autor pokračuje: „Čtenáři dnešního oficiálního katolického tisku se tak trochu ocitají v pozici čtenářů oficiálních denků roku 1977, kteří se o tehdejší Čarh 77 směli dovědět kdesi, jenom ne samotný její text. Proto návrh Ústavy přetiskujeme v plném znění, aby byla dostupná i dalším zájemcům.“ (Str. 181.)

Využil jsem toho a celý desetistránkový Návrh si přečetl, i s uvozujiící statí „Cestou ke katolické ústavě“ (str. 182-184) jeho předkladatele prof. L. Swidlera z USA. Po této četbě mi připadá souhrnný odmítavý komentář olomouckého dogmatika C. V. Pospíšila OFM *Nad „Návrhem ústavy katolické církve“* v *Perspektivách* 4/99 tuze jemný. Snad je to přiměřený přístup kněze a františkána. Laika vnímajícího ošemetnost světa znepokojí po „bezpečnostní“ stránce na Návrhu mj. tyto body: A. že jaksi nepočítá s lidskou nedokonalostí a zlem ve společnosti a B. málo dbá o dějinnou kontinuitu křesťanství; už proto, ale i kvůli procedurálním pravidlům (častá třicetiprocentní klauzule!) jest se tak obávat, že Návrh C. nezaručuje dost práv většině v katolickém nezáručenosti.

Návrh v části I. (Preambule) a II. (Práva a zodpovědnosti) vychází jednak ze základních lidských práv věřících, jednak z jejich práv a zodpovědností křesťanů. Moment obecně lidský je vždy uveden před momentem křesťanským a dokonce se zdá, že je chápán jako základnější a *postavující* i pro životní orientaci věřících: „...jsme přesvědčeni, že všichni muži a ženy jsou stvořeni k božskému obrazu a podobě a že božské učení o tom, jak mají žít, je stejně vepsáno do každého lidského srdce, (...) přičemž každá osoba má mít také základní práva a zodpovědnosti“ (I.1; kurzíva VF). Další části Návrhu obavu sub C. nevyvracejí, třebaže „zodpovědný“ nesouhlas a pluralismus myšlení“ výslovně reka-

muji jen pro „katolické učitele a teologické badatele“, vybízené navíc ke konzultacím s kolegy „a tam, kde je to vhodné, s církevními autoritami“ (II.A.5.b). Zdůrazňuje se sice vzdělání vedoucích představitelů a dialog všude v církvi, ale chybí byt zmínka o lřichu a milosti – viz už C. V. Pospíšil – a dále jak o zaviněně otupeném svědomí, tak o charismatech světců. Neviděl takový František z Assisi do „božského učení o tom, jak žít“ daleko hlouběji než přemnozí jeho povrchnější souvěrci? Je tedy zastupitelská demokracie tou pravou cestou k řešení všech otázek, i naukových a mravních (III.C.1/2)?

Návrh snad mřf k tomu, aby spojenými silami vše v církvi špelo k dobrému a lepšímu, ale nevidím pojistky proti – tak snadno možným – krokům k horšímu. Podle klasické formulace Vincence z Lerina patřovalo ke katolické nauce to, co bylo takto přijímáno všude, všemi a vždycky. V Návrhu nevidím zábranu, jak nepřijmout cokoliv jiného hlasy některých a ted. Návrh snad počítá s tím, že se (skoro) všichni dialogicky shodnou, ale kvóty „zahrnující přinejmenším 30 procent ordinovaných služebníků církve a 30 procent ostatních věřících“ (III.C.1.5,8,12) mi nevylučují možnost, že ono cokoliv jiného prosadí i jen slabě nad patnáctiprocentní dobře organizovanou menšinu, k marnému údivu zbýlých až 84 procent katolíků. Odtud má obava v bodě C. A neřekl bych – na konci 20. století – že přeměřená.

Prof. Swidler uvádí, že Návrh byl vypracován „na základě (...) církevních dějin (...) a zkušeností z oblasti (...) práva posledních dvou staletí“ (str. 182). Avšak jistěmu p. A. Hitlerovi se podařilo nakomandovat do grémií demokraticky strukturovaných církví v Německu tolik svých stoupenců, kolik potřeboval. V církvi katolické neuspěl mj. právě díky její hierarchické struktuře. „Význava-jící církve“ evangelické se ubránily odvoláním na věrnost Písmu (viz můj bod B). Pouze demokratické pojistky Návrhu opomíjejí církve v totalitních režimech dneška a – kdoví? – zřítka. Bodem A však mřím i na mnohostrannou manipulovatelnost míněním lidí v režimech formálně demokratických:

(chybějící) *advocatus diaboli* Návrhu měl po mém soudu silně varovat zejména v tomto směru. Což je „božské učení o tom, jak žít“ opravdu „stejně vepsáno do každého lidského srdce“ bez ohledu na to, jaká média kdo sleduje, jakou ideologii je bombardován, jaká je jeho životní praxe? Co asi znamená Mt 6,22n?

Je pravda, že k Návrhu se v *Perspektivách* 4/99 vyslovil též Petr Příhoda v závěru svého polemického článku *Oč usiluje Kairos 98*, a to tvrději než C. V. Pospíšil. Nad celým textem Návrhu mě to však nezaráží. Iniciativa *Kairos 98* není předmětem mého článku; k psychologizujícímu pojetí Příhodovy polemiky se ozvaly hlasy pro i proti (*Perspektivy* 5/99, LN 10. 7. a 7. 8.), na něž tímto čtenáře iniciativně upozorňuji.

Co s výkou obdoby k Čarh 77? Je spíš úsměvná, ale po 22 letech (a pro mladší čtenáře připomeni, že dokument *Charty 77* obvinil tehdejší moc z porušování jejich vlastních zákonů a závazků (mj. helsinských); že režim text úporně utajoval, hanobil a překrucoval, ale přitom tvrdě nutil občany, aby jej odsuzovali. – Návrh Ústavy je text volně diskutní. Komentář k němu v *Perspektivách* jasně odkazuje na jeho znění v Teologickém sborníku, korektně z něho cituje a krom kritiky uvádí i souhlasné motivy (ty také v Návrhu jsou, samozřejmě). Příhodova obecnější polemika dokonce uvádí starost o dostupnost dokumentu, což má internetovou adresu. Nikdo z nás tří o Návrhu nepíše „oficiálně“ a jistě mohu za nás všechny vřele doporučit jeho nyní přistupnější text všem, koho k tomu naše – vzájemně trochu odlišné – články vybízejí.

Nechci skončit číe negativně. *Getsemany* 7-8/1999 si kladou otázku: „Kdy bude pocíťována potřeba ústavy?“ A první podnět ocekávají po pravděpodobném rozčarování putivých účastníků přípravy plenárního sněmu, až zjistí, že z jejich úsilí mnohahodinových diskusí díky sněmovnímu řádu nic nezbude“ (str. 181). Stále si nejsem jst, zda by pak hledali inspiraci právě v Návrhu. Ale snaha, aby k takovému rozčarování nedošlo, je určitě čím dál víc namístě.

Václav Frei

Bávník a středoškolský profesor ve výslužbě BOHUMIL PAVLOK žije skromě „na konci světa“, ve slezské obci Řepiště. A to je i jeden z důvodů, proč se literární vědci, usazení ve svých centrech a ústavěch, nenamáhají vydat za dílem tohoto tichého a neokázalého autora. Dalším důvodem je jistě spirituální rozměr jeho básně i také skutečnost, že první oficiální knížka mohla Pavlokovy vyjít až po roce 1989. Básníkův dům stojí na kraji vesnice, v zahradě se včelínem – Bohumil Pavlok je totiž přes čtyřicet let náručivým včelařem. Ještě donedávna v ní také čněl krásný topol, který kdysi do Řepiště poslal darem Jakub Deml, ale vítr jej před dvěma lety vyvrátil. A vyjdete-li na návrší za domem, rozlehně se před vámi široký pás země: ježata krajina ostravské aglomerace s komíny, důlními věžemi a s šedým kouřem z vysokých pecí, můžete dohlédnout až k Havířovu a Karvině a na druhé straně zase k celému pásu Beskyd. Bohumil Pavlok ukazuje do krajiny a říká, která místa v tomto kraji básnický zabývali jeho slezští předchůdci, Petr Bezruč, Vilém Závada a František Lazecký.

Téměř celý život trávíte ve své rodné obci, obrazně řečeno v denním kontaktu se svými předky, kteří tu žili podle záznamů od 17. století. Věnoval jste jim nejednu báseň, ale nezamýšlel jste o nich napsat větší text, beletristickou knihu?

To bylo jedno z mých největších přání, napsat nějakou rodovou kroniku. Něco, co by se zaměřovalo na duchovní tvář rodu, co by vystihlo předávání štafety života a víry z generace na generaci. Kdyby se mi to podařilo, tak bych to pokládal za svůj velký úspěch.

Po roce 1990 jste působil v rodných Řepištích jako místostarosta. Uvědomoval jste si, že navazujete na práci vašeho otce, který tu byl také starostou a poslancem?

Musím se přiznat, že jsem se té funkci zpočátku bránil. Můj otec na to doplatil svým zdravím a brzy umřel. Starostou zde byl až do roku 1911, a když ho zvolili poslancem do říšského sněmu, starostování se vzdal. Jenže celá rodina jeho důležitou funkcí dosti trpěla, protože pracovní cestou mezi Vídní a Opavou a matka za něho musela řídit celé hospodářství. Snažil jsem se tomu místostarostování vyhnout, ale po různých domluvách jsem se uvolil. Samozřejmě, že jsem při tom vzpomínal na otce, že se exponoval v nelehkých dobách a že za to mnohdy sklídl nevelké uznání.

Váš křesťanský pohled na svět a vaše spiritualita mají kořeny v rodinné výchově?

Jistě. Matka byla velice zbožná žena. Také prožívala hotové martyrium na zemi. Uvažte, že otec zemřel v roce 1928, v roce celosvětové hospodářské krize, zemědělské produkty šly na obyt velmi špatně a doma nás bylo šest nezaopatřených dětí. Pro ni se skutečně stala víra v Boha jediným záchranným, které jí dávalo sílu k životu. Běžně jsem ji vidával, jak večer co večer klečí u postele a modlí se. Nebo jako dítě jsem byl u toho, když umíral můj otec. Nikdy nezapomenu, jak ona ty chvíle prožívala. Otáálo minou, když mne k ránu vzbudili a nesli k otcově úmrtní posteli. Psal-li jsem později nějaké prózy, dost často jsem pod dojmem vlastních dětských zážitků inklinoval k motivům umírání a smrti.

Eugène Ionesco kdysi ve svých denících říká, že dětství končí tehdy, když si člověk uvědomí svoji smrtelnost...

Myslím, že od té doby jsem stál tak trochu stranou. Byl jsem jistě živého temperamentu, zapojoval jsem se do všech klukovských her a hrál jsem fotbal a volejbal, nikdo mě už ale nepřemluvil, abych přestal chodit do kostela nebo abych se přestal modlit. To už pramenilo z toho, že jsem tyto záležitosti bral smírně vážně právě od toho okamžiku, který pro mne znamenal nové poznání života.

Na „chvilu“ jste pak z rodných končin odešel do světa...

Maturoval jsem v roce 1941 a rok jsem studoval teologii v Olomouci. Ostatní vysoké školy se už zavíraly a po hejdrichádě museli bohoslovci nastoupit na nucené práce do Německa. Ze zdravotních důvodů a trochu i nedopatřením, protože na mne pozapomněli, jsem však dostal místo pomocné kancelářské síly doma v Řepištích. Zde jsem pracoval rok a půl a potom mě přidělili jako zemědělského dělníka a rodinného příslušníka na naše hospodářství. Zrovna odešel ze služby koč, a tak jsem zastával toto místo. Jezdil jsem do Ostravy pro uhlí, oral a hned po válce jsem si říkal, že to zkusím na vysoké škole. Můj bratr lékař mě finančně podporoval, získal jsem také stipendium a podporoval mě i můj pozdější tehán. Tak jsem mohl v Brně vystudovat filozofickou fakultu.

Současné jste také začal publikovat básně a literární kritiku v časopise Akord a poznal celý ten moravský literární okruh kolem něj. Seznámil jste se s Janem Zahradníčkem, Jakubem Demlem, Janem Čepem, Milošem Dvořákem. Jaký vliv na vás tyto osobnosti měly? Můžete na některé z nich zavzpomínat?

Pro mne to byla velká generace vzoru lidských i uměleckých. – Má setkání s Jakubem Demlem byla plná veselí a smíchu, ale tehdy jsem si vůbec neuvědomoval, „nad jakými propastmi se ten jeho smích vznáší“. Vzpomínám si na jednu příhodu, kdy jsme se domluvívali s Josefem Suchým a jeli za Demlem do Tasova kočárem – z Jakubova přes Jinošov. Na kozičku seděl medik Tonda ve fraku, s cylindrem na hlavě a v bílých rukavičkách, vzadu Josef a já s manželkou. Bylo to v létě 1947 a věděli jsme, jak je Deml hlídán svým okolím. Deml pracoval v zahradě, a když nás viděl přijíždět, propukl svým vybušeným smíchem a celé setkání se pak neslo v duchu upřímného veselí.

Jana Zahradníčka jsem poznal jako člověka velice přímého, otevřeného a nebojácného. Byl jsem s ním na jedné besedě,

Pro každého je věčnost na dosah

Bohumil Pavlok

Snímek archiv

kteřou řídil brněnský spisovatel Spilka a ten mi nakonec položil otázku – můžete dnes napsat všechno, co si myslíte? Byla to otázka na plnost demokracie, to bylo ještě před únorem 1948. Zahradníček se zamyslel, delší chvíli uvažoval a pak řekl: „Nemohu, nemohu vyjádřit, co bych chtěl.“ Jan Zahradníček měl živější temperament, byl bezprostřednější a přímější než Jan Čep. Ten vážil každé slovo, jevil jakousi nerozhodnost a raději se vyjadřoval písemně.

A kdy jste Zahradníčka a Čepa viděl naposled?

Za Janem Zahradníčkem jsme se s přítelem Suchým vypravili v polovině srpna roku 1960, za dva měsíce zemřel. Bylo to po jeho návratu z vězení. Zdálo se mi, že vypadá celkem dobře, i když si stěžoval na srdce a vykládal nám, jaký měl malér na motocyklu, kdy se narazil do brudníku, ale ani ve snu mě nenapadlo, že by mohl zemřít tak rychle.

S Janem Čepem jsem se naposledy viděl v červenci roku 1968, kdy se uvolnil cesty na Západ a my jsme s manželkou dostali devisorový příslib a navštívili bez ohlášení Jana Čepa v Paříži, v jeho bytě poblíž Notre Dame. Čep seděl v proutěném křesle ve velké místnosti, oči měl široce otevřené a neduvěřivě, nepoznal mě, a tak jsem se mu musel připomenout. Pak už si vybavoval leccos z toho, na co jsem vzpomínal. Hlavně se zajímal o osud Jana Zahradníčka. Na stole v rohu místnosti měl v jedné lepenkové krabici dopisy, v druhé fotografie. Fotografie Jana Zahradníčka stála samostatně vedle dvou tří rodinných fotografií. Chtěl, abych mu podal ty fotografie, ukazoval je a požádal mne, abych mu povídal o některých z těch známých a co se u nás děje. Loučil jsem se s Janem Čepem s těžkým srdcem, protože jsem tušil, že se vidíme naposledy. Jeho poslední slova zněla: „Pozdravujte určitě profesora Pecku!“ A znělo to jako prosba o modlitbu a tak jsem to také profesoru Peckovi vyřídil.

Váš literární generace bývá označována jako rozptýlená. Vy jste však na rozdíl od některých svých druhů nastal před nástupem komunistů k moci vydal svoji samostatnou básnickou sbírku a na první oficiální vydání jste musel čekat až do roku 1990. Cítíte nad touto časovou prodlevou lítost?

V těchto věcech lítost nic nespraví. To musíte umět brát tak, jak to je. Život mohl mít samozřejmě docela jinou podobu, ale události se stejně vyvíjely podle Božího plánu.

Nijak nezávidím těm, kteří mohli publikovat a vydali třeba deset knížek za tu dobu, kdy já jsem mohl básničky leda ručně opisovat a posílat přátelům. Všechno mělo své pro a proti. Ne-

chtěl bych žít s vědomím, že jsem přisluhoval nějakým způsobem režimu, že jsem psal něco, s čím jsem nesouhlasil a že bych si dneska říkal – to jsem nemusel dělat takovou hloupost, oslavovat Řijnovou revoluci nebo Stalina nějakými říkankami.

V roce 1958 vás propustili ze školství. Co jste dělal?

Rok jsem pracoval jako strojník u čerpací stanice v hutním závodě v Ostravě-Kunčicích. A pak mě volali znovu k jakési prověrce, protože jsem podal odvolání proti mému vyhazovu. Když jsem se pak na chodbě krajského úřadu setkal s člověkem, který se mě ptal, co tam dělám, řekl jsem mu, že jdu k pohovoru, ale že ještě se mnou chtějí mluvit o náboženství, tak to mužu jít zrovna zpátky. Dopadlo to tak, že se mě nikdo na nic neptal a napsali mně, že splňuji podmínky pro to, abych mohl dál pokračovat ve školství, ovšem jenom v učňovském školství a mimo okres Frýdek-Místek.

A to vás nedeprimovalo, že s vámi takto zametali?

Ani ne, ale problémy jsem měl, když jsem nastoupil na hut. Pracoval jsem v třísměnném provozu a to znamenalo noční směny a my v té době měli šestiměsíční dcerku. Já nemohl vůbec spát – šel jsem na noční v hrůze, že zaspím a to by znamenalo velkou tragédii, poruchu a výpadek válcovny, kde každá prostojená hodina stála velké peníze. A taky se mi to jednou stalo. Na konci směny, kdy jsem už čekal na příchod střídače, položil jsem si hlavu na stůl, že si ještě na pět minut odpočinu a v tu chvíli jsem usnul. Mezitím se mi porouchala cirkulace vody a já musel požadovat zastavení válcování a několik set dělníků najednou stálo a přiběhli za mnou a teď se dívají, nadávali nebo se smáli, jak během od jednoho čerpadla k druhému a snažím se všechno dát znovu do chodu. Takové situace byly nejhorší. Pocit ukrivřenosti ale neživím.

A co vám v těch tvrdých dobách pomáhalo přežít se ctí?

Normální náboženský život, modlitba.

Při čtení vaší poezie si uvědomuji, že jejími zdroji jsou metafyzický nekld a vědomí tajemství, do kterého je ponořen náš život. Souhlasíte s tím?

Ano, v tom mě utvrdila četba díla Zahradníčkova a díla Březinova. Březina tady předpokládá ten další rozměr života, neviditelný svět, celé chápání života jako spojení mrtvých, živých a nenarozených. Řetězec rukou, které obepínají svět. Už ve studentských letech mě toto poznání silně mluvilo z duše a do duše.

Napsal jste také řadu šlehavých aforismů a pepřných, politicko-existenciálních epigramů. To je další poloha vaší duše?

V tomto je určující vztah k dobru a ke zlu. Domnívám se, že každého člověka musí zlo nějakým způsobem popuzovat. A když je to zlo společenského dosahu, třeba se zdá na první pohled nenápadné, tak vás to musí vnitřně sžírat, musíte hledat cestu, jak tomu pomoci. V prvé řadě to musíte odhalovat. Vezměte si tento rozměr u Demla nebo u Zahradníčka. Zahradníček je na jedné straně lyrik a na druhé straně vidíte ve Znamení moci nebo v La Salletě, jaký zaujímá postoj ke společnosti a ke zlu, které proniká jak „neprostupná diamantová zeď“.

Ponechává básnická inspirace básníkovu dostatečnou svobodu k tomu, aby mohl svět uchopit z co nejvyšší a nejhlubší perspektivy?

Nejenom že mu ji ponechává, ale ona mu ji přímo nutí. Musíme si uvědomit, že neexistují nepatrné věci a že všechny věci tvoří jeden celek. Někdy velice nepatrná věc, nějaká nepatrná vyjádření před dítětem může způsobit velkou celoživotní katastrofu. Můžete špendlíčkem nějaké nepravdy nebo lži způsobit daleko větší škodu než ohnivým mácháním mečem. Demlovi vytýkali jeho spolumobčané, že zatahuje do díla všelijaké malichernosti a prkotiny. Ale Jakub Deml to viděl jako celek, že svět se skládá i z malých věcí a že ty malé věci jsou výrazem nebo symptomem něčeho velkého. On napíše knížku o ptačích budkách. Řekne se, co ho to napadlo, psát o ptačích budkách, ale v tom je právě obsažen celý postoj ke světu zvířat a ke světu vůbec. To je třeba pochopit a vidět.

Uvědomujete si odpovědnost za napsané nebo vyřčené slovo?

Určitě. Píši málo a jenom tehdy, když musím. Nejsem žádný pohotový veršotepec. Uvědomuji si, že má-li mít slovo svůj účinek, má-li být dobře chápáno a přijímáno, musí být velice dobře promyšleno, prožito a připraveno.

Ve vaší poslední sbírce, která nese název Na dosah, se často objevuje motiv smrti a světla. Je pro vás smrt branou ke světu, k duchovnímu světu?

Věřím tomu, že smrt je branou do života věčného.

A je název sbírky metaforou blízkosti těchto neviditelných světů?

Ano. Pro každého člověka je věčnost na dosah. Ve světě plném smyslových dojmů jsme jako ten slepec, který jen konečky prstu vnímá skutečnost, takže i to světo by chtěl jenom konečky prstu ohmatat.

Rozhovor připravil Miloš Doležal

Bávník, prozaik, literární kritik a překladatel BOHUMIL PAVLOK se narodil 22. 11. 1922 v Řepištích u Frýdku-Místku. Studoval gymnázium v Místku, kde byl jeho učitelem mj. i Jan Srstkoš. Po studiích na filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně působil jako středoškolský profesor v Brně a později v Místku. V devadesátých letech pracoval ve své rodné obci jako místostarosta. Básnickovy literární debuty jsou spojeny s časopisem katolického studentstva Jitro, redigovaným prof. Peckou a L. Vrlou. Později publikoval např. v revui Akord, Červeném květu a v poslední době především v ostravské Alternativě. V roce 1947 otiskl své básně v generacním Velikonočním almanachu (spolu se Z. Rotkremlm, J. Suchým, I. Slavikem, J. Rybou, F. Duvidkem aj.). Je autorem básnických sbírek Bodlák i laskavec (1953), Hukvaldská preludia (1974, 1994), Hledání tváře (1990), Hvězda v zenitu (1992), Bumerang (1988), Křížová cesta (1997), Na dosah (1998) a knížky epigramu Bije zabijte (1998). Napsal také stručné dějiny Řepiště (1995) a mnohé jeho vzpomínkové i deníkové texty jsou roztroušeny po časopisech nebo zůstávají v rukopise.

DESET LET ČESKÉ TEOLOGIE

Pomalý zrod badatelského oboru

Politická změna v roce 1989 otevřela u nás řadu možností pro rozvoj oboru katolické teologie. Co se konkrétně stalo? Úplný výčet nových příležitostí pro pěstování teologie jako vědecké disciplíny by přesáhl rozsah této stati, uvedme však alespoň některé.

NOVÉ MOŽNOSTI

* Katolická Teologická fakulta UK v Praze zahájila svou činnost a její předchozí sídlo v Litoměřicích nahradil konvikl, který po dva semestry připravuje studenty pro studium v prvním ročníku. Činnost zahájila i Cyrilometodějská teologická fakulta UP v Olomouci, která má dobré vztahy s nově zřízenou Teologickou fakultou v Českých Budějovicích. Všechny tři fakulty mají své přednosti i zápory, ale je třeba ocenit jejich významnou roli ve vzdělávacím procesu, protože počet jejich absolventů není zanedbatelný. Skýtají možnost jak denního studia, tak i studia při zaměstnání. Např. Teologická fakulta v Českých Budějovicích má asi 360 studentů, přitom je to malá začínající fakulta, která se potýká s mnoha problémy souvisejícími s jejím rozvojem i zaměřením. Koncem letošního akademického roku z ní vyšlo přibližně 175 absolventů. – Je třeba zdůraznit i význam a působení nekatolických teologických fakult, o jejichž vědeckém zaměření a vlivu se obecně ví.

Katolické teologické fakulty si postupně zvykají (občas obtížně) na náročnost, kterou na ně klade zařazení do univerzitního svazku. Jejich vyučující se musí prokázat nejen odbornou pedagogickou a vědeckou činností, ale musí dosahovat nejvyšších akademických titulů a zařazovat se do výzkumných týmů a činností. Nároky, které na ně klade vysokoskolský zákon a další univerzitní směrnice s jejich požadavky na výzkumnou práci, je nutno hodnotit pozitivně.

* Kromě teologických fakult vzdělává v oboru teologie na nefakultní úrovni několik institutů a vyšších odborných škol (např. Jakob. Institut ekumenických studií) a katechetických středisek, případně existují studijní programy katechetického zaměření vybraných pedagogických fakult.

* Skončila doba výuky teologie v monopolním novoscholastickém hávu několika vybranými vyučujícími a otevřely se možnosti studia v zahraničí. Informace o pokročilých teologiích jsou snadno dostupné, na teologických fakultách jsou k dispozici vědecké teologické publikace a časopisy a také knižní fond jejich knihoven se rozšiřuje.

* Teologické vzdělávání laiků (mužů i žen), kněží, řeholníků i řeholnic umožňují i zahraniční teologické fakulty. Církev v ČR tedy není odkázána pouze na domácí instituce. Internacionální pohled na teologii je velmi žádoucí, protože se tak ukazuje význam univerzální církve.

* Nová nakladatelství (např. Karmelitánské nakladatelství, Zvon, Cesta, Oikumené, Refugium, Krystal OP, Portál, Centrum pro demokracii a kulturu aj.) zpřístupňují teologickou literaturu v českém jazyce, vydávají se překlady významných autorů, ale existuje i domácí produkce (z našich autorů jsou to např. K. Skalický, J. Dolista, K. Říha, K. Vrána, T. Halík, L. Karfíková, O. Štampach, C. V. Pospíšil, F. Kuňka, P. Ambros, A. Opátný a další).

* Mnoho fundovaných teologických přednášek zaznělo na puře Křesťanské akademie, která v tomto desetiletí projevila mnohou pozitivní snahu a také její publikační činnost je účelná.

ZAČATEČNICKÉ TĚŽKOSTI

Uvažujeme-li o teologii u nás jako o vědecké disciplíně, pak nás bilance uplynulého desetiletí vede ke skromnosti. Teologii jako vědu se věnuje mnohem méně lidí, než bychom očekávali; teologu z povolání je u nás zatím velmi málo. Skutečná vědecká teologická díla univerzitního typu jsou především koncipována v zahraničí, protože podmínky takové práce jsou finanční a personální možností, velkokapacitní knihovny a přístup k teologickým pramenům. V České republice mají bohužel někteří teologové na starost farní správu a k tomu přibírají další pastorační činnosti, takže se o jejich badatelské práci nedá hovořit. Jiní jsou přetíženi administrativním vedením fakult nebo jiných institucí, takže potřebný klid a čas pro teologický výzkum často chybí.

Lze konstatovat, že se odvedl velký kus práce na poli popularizace teologie a některých jejích pedagogických aspektů, ale větší pokrok ve skutečné badatelské činnosti od r. 1990 nenastal. Také laické veřejné mínění i mínění kněží a některých biskupů u nás není příliš nakloněno badatelské práci teologů, protože jejich pohled je dán horizontem farní pastorační, někdy i obavou o zachování „ortodoxie“, jako kdyby ta měla snad být ohrožena solidním celoživotním usilováním teologa-badatele. Skutečný problém pravověří však tkví jinde a nemá co dělat s vědeckou teologií. Nelze zapomínat ani na to, že vědecká práce teologa vždy souvisí s pastorační intencí celé církve.

Vědecká či akademická teologie v naší zemi získává kontury jen pomalu a nesnadno. Mnozí lidé se domnívají, že po absolvování teologických kurzů za totalitního režimu, případně po přečtení několika odborných knih se už stali teology. Někdy narážíme na nejasnosti stran profilace filozofické a teologické. Patrně si snáze uvědomujeme, že teolog není vždy filozofem, ale mnohem více filozofu si myslí, že jsou i teology ex offio. Tato nejasnost působí mnohé nepřijetí nejen při věcných rozpravách, ale někdy i v osobních vztazích.

Jaký má vlastně charakter česká teologie po roce 1990? Na tuto otázku je obtížné odpovědět, protože její specifikum se teprve hledá. Zatím existuje málo odkazu na díla velkých teologů naší minulosti, ti jsou především badání spíše historiku než teologu (např. Matěj z Janova aj.). Pokud se někteří autoři pokoušeli nazvat českou teologií „životní teologii“, vystihovali tím spíše její pastorační, pedagogický a katechetický kontext než náročné studium s odkazem na celé dosavadní dějiny teologie. Existuje snad nějaká „mltá teologie“?

Má česká teologie vyznačen směr a cíl? Víme, že Karel Skalický prosazuje citování minulých i přítomných českých teologů i odkazy na ně. Naši současní teologové poukazují ve svých studiích většinou na cenné zahraniční prameny a autory, ale nějaký směr i cíl vlastní české teologické produkce zatím chybí.

VÝZVA: OTEVŘENOST DOMOVU I SVĚTU

Předlistopadové období svědčí o obdivuhodné víře našich teologů (např. J. Zvěřina, J. E. Urban) a je nutno uznat jejich houževnatost i snahu pracovat teologicky na té úrovni, jaká byla za daných okolností v policejním státě možná. Jejich teologii lze nazvat sapienciální a propeutickou. Uvářela se v perspektivě evangelizační, spirituální a popularizační. – Nelze opomenout ani českou teologii pěstovanou v zahraničí, jejíž autoři nejsou u nás zatím dosti známi, i když výčet i obsah jejich publikací, jakož i uznání, jehož se jim tam dostalo, svědčí o úrovni jejich práce (např. V. Boublík, O. Přerovský, K. Skalický, K. Vrána).

Na teologických fakultách přednášejí lidé s rozmanitými tituly. Někteří mají licenciát z teologie, jiní jsou již doktorem, docentem i profesorem. Optimální stav si žádá, aby přednášejícími a garanty studijních programů byli docenti a profesori. Je škoda, že se vedení fakulty musí často smířit s lidmi nižších akademických hodností, protože někteří vyučující odborně nepostupují ani za léta své činnosti; není totiž dostatečná odborná konkurence. Ze existují rozdíly ve vědecké úrovni teologických fakult, na nichž pak závisí i jejich vážnost, to je přirozený jev kdekoli ve světě.

Je nutno přivítat možnosti účastnit se teologických sympozií v mezinárodním měřítku. Tam se vytvářejí kritéria, která pak stimulují teologickou činnost i u nás. Mnozí známí zahraniční teologové zaujali k situaci v naší zemi po r. 1989 vstřícný postoj a sympatie. Dodnes nám pomáhají. Pozitivní informace o dění na našem teologickém poli pro zahraniční pravidelně zprostředkovával Tomáš Halík. Díky rozvíjejícím se zahraničním kontaktům to dnes svedou teologické instituce samy.

V šíření obrazu o naší teologii sehrála média úlohu spíše kontroverzní. Kladla totiž důraz na názory několika jedinců, kteří třeba ani nebyli vhodnými představiteli role teologa-badatele, ale jejich přístup na veřejnost byl umožněn spíše osobními vztahy na sdělovací prostředky. Někdy to bylo na škodu odborné úrovně teologie. Mediální preferování jednotlivých osob znamenalo méně zájmu o teologické instituce jako takové. – Činnost médií je však třeba hodnotit pozitivně tam, kde byl jejich hlas podporou nebo i konstruktivní kritikou. Pořadí o vědecké teologii však bylo zatím uskutečněno přemalo, slovo odborníka je málo slyšet, to spíše slovo novináře.

Státní instituce se do života teologických fakult nevměšují, minulý i současný vysokoškolský zákon jejich vědeckou činnost podněcuje. Finanční zdroje nejsou velké jako v celém vzdělávacím systému, ale srovnáme-li s obdobím předlistopadovým, je nutno konstatovat, že církev by obtížně financovala náročný provoz fakult, jejich elektronické vybavení, platy pedagogů a nákup zahraniční literatury. K tomu přispěly v mimořádném rozpočtu fakult i grantové agentury.

DO KÁDEME BYT ANGAŽOVÁNÍ

Společensko-kritická funkce české teologie nemá velký vliv na veřejné mínění. Z katolických teologických fakult nevychází takový počet studií, který by je pozitivně ovlivňoval. Je zajímavé, že univerzitní kolegové mají k teologii pozitivnější vztah než k církevním institucím. Snad je to projev respektu k jejímu historickému významu, snad i uznání badatelského úsilí, zatímco mínění o církvi je zatím zatlačováno mediálními diskusemi o církevním majetku apod. – V našich společenskoeconomických podmínkách málo prohlubujeme politickou teologii a sociální nauku církve.

Perspektivy české vědecké teologie by měly mít ekumenický rozměr. V naší situaci je ekumenické smýšlení nezbytností, neboť je třeba vést dialog mezi křesťanskými církvemi. Tento aspekt je umocněn odkazem II. vatikánského koncilu (viz např. práci konise pro život a dílo Jana Husa). Bude nutno sblížovat výsledky teologického bádání ekumenickými teology a zaujímat společné postoje k aktuálním problémům společnosti.

Také je třeba uvažovat o diasporální situaci církve zejména v českých pohraničních oblastech, proto musíme věnovat více pozornosti některým futurologickým aspektům pastorační teologie. Pastorační psychologie je v naší zemi téměř úplně novým, podobně jako pastorační medicína a další mezioborové disciplíny. Na našich teologických fakultách bude nutno věnovat více pozornosti oboru „misiologie“, který byl dosud zanedbáván, podobně jako prohloubený teologický dialog s velkými mimokřesťanskými náboženstvími. A protože žijeme v zemi, kde valná část obyvatelstva je nábožensky indiferentní, je úkolem našich teologů probouzet zdůvodnitelné motivace víry a náboženského života.

Josef Dolista

Autor je novým děkanem Teologické fakulty Jihočeské univerzity. Mezititulky redakční.

Dvanáctiletý Ježíš mezi učiteli Zákona, kresba Václava Sokola

*V letošních únorových
Perspektivách jsme
otiskli článek
Sněmovní kroužek
– jak vůbec začít
o začátcích jednoho
kroužku z Hradce
Králové. Obrátili jsme
se opět na jeho autora,
aby nám popsal rok
jejich činnosti. Red.*

Další

Když se na jaře 1998 ukázalo, že pro sněmovní kroužky ještě nejsou připraveny závazné sněmovní podklady, vytkli jsme si za cíl zamyslet se postupně nad otázkami, které doporučovaly tehdejší „Základní instrukce pro sněmovní kroužky“: co mě v církvi naplňuje radostí, co mě v církvi nešťastí, čím přitahujeme a oslovujeme, čím odpuzujeme a pohoršujeme, co můžeme v našich podmínkách udělat pro naplnění koncilního učení, jak v našich podmínkách splnit úkol nové evangelizace, v čem vidím naději. – Výsledek ročního snažení jsme zpracovali písemně. Těm tématům, která nám připadala závazná, jsme pak věnovali jednotlivá setkání.

Setkáváme se večer jednou za měsíc vždy u někoho doma. Pokaždé přijde dvanáct až dvacet lidí. V únoru 1999 se objevil doporučený „Materiál pro sněmovní kroužky“ pro rok 1999. Protože jsme se však koncilovým dokumentem *Lumen gentium* zabývali už loni na několika setkáních farnosti, rozhodli jsme se zůstat do prázdnin u původního plánu.

O SETKÁNÍCH KROUŽKU

V říjnu jsme se zabývali společnými kořeny a hlavními příčinami negativních jevů v církvi. Protože se při hodnocení některých názorů na liturgii objevily v kroužku rozdílné postoje, věnovali jsme listopadové setkání liturgii. V prosinci jsme pak hovořili o problematice verbálního zvěstování v církvi.

Mezi nejzávažnější body v našich očích patří, jak si můžete představit, otázky formace a vzdělání v církvi – a to jak kněží (třetí bod ze 147), tak děti (šestý bod) i nás všech. Výchova dětí se navíc velké většiny z nás osobně týká, proto jsme tomuto tématu věnovali lednový večer. Pozvali jsme na ně i katechetky a katechety z našeho města a okolí. Někteří přišli, jiní ne. Myslím, že večer byl zajímavý a přínosný. V lednu jsme se pak ještě jednou setkali v užším kruhu zájemců o téma „hudba a zpěv v katedrále“ s naším varhaníkem a fidelem kuru.

Pravidelný rytmus tematických večerů přerušilo v únoru posní kajícné modlitebni shromáždění kroužku. Jsme si totiž stále více vědomi, že nestačí jen o problémech hovořit, ale že je nutné s nimi předstoupit před Boží tvář. Každý z nás má odpovědnost před Bohem nejen sám za sebe, ale i za druhé: za rodinu, společenství, farnost, církev, město, stát apod. Proto si každý člen kroužku připravil jeden krátký úryvek z Písma, který byl základem pro krátkou tichou meditaci, a uzavírající modlitbu, kterou také vyslovil. Z takového bloku, doplněných ještě společným zpěvem, se skládalo celé shromáždění. Konalo se tentokrát v liturgickém prostoru kaple Nového Adalbertina. Sešlo se nás dvanácti, včetně ohon kněží z naší farnosti. Rozcházel jsem se s pocitem, že se podařilo úmysl setkání naplnit a že každému z nás společná modlitba něco přinesla.

Protože považujeme za důležité neizolovat

se od svého okolí, hledáme formy spolupráce s jinými kroužky i komunikace s okolím. Proto jsme připravili setkání kroužku pro veřejnost na téma „liberální společnost a křesťanství“. Uskutečnilo se v březnu jako diskusní setkání s úvodním slovem jednoho ze členů kroužku. V této tradici chceme pokračovat.

Dubnové velikonoční setkání mělo volný program. Ukazuje se totiž, že se náš kroužek stává tak trochu společenstvím. Šlo nám o to mít také jednou čas na to, abychom si mohli popovídat jen tak a více se poznat. Objevila se tu i zajímavá inspirace pro budoucí činnost kroužku: vlastně jsme se celý rok zabývali tím, jak my vidíme svou církev. Což se zabývat i tím, jaký obraz o církvi a křesťanech mají lidé kolem nás? Nemuseli bychom zůstat jen na rovině známých povrchních soudů („církev jde jen o majetek“, „působí jako z jiného světa“, „stará se jen o sebe“, „má zastaralé názory na manželství, potraty a sex“ apod.), ale zajímalo by nás, čím jsou lidé okolo nás zklamáni, co je oslovuje, a hlavně zda něco od církve očekávají.

V květnu jsme se dotkli tématu „poslání církve a úloha laiků“. Inspirováni apoštolským listem Christifideles laici jsme přemýšleli o poslání a postavení křesťanů-laiků v církvi a ve světě. List obsahuje obecné „směrnice“, které je třeba „včlenit“ do našeho konkrétního každodenního života. Uvědomili jsme si, že hotové odpovědi na tyto tak důležité otázky nám nikdo nenabízí. Patří k podstatě věci, že to je úlohou každého člověka osobně – přesto nám připadá důležité se těmito otázkami zabý-

Snímek Juroslav Hodík

krůčky sněmovního kroužku „Na cestě“

vat jak v kroužku, tak i na nejrůznějších jiných místech, kde „se děje církev“. Toto téma cítíme jako výzvu, k níž se budeme vracet.

V červnu jsme v kroužku uvítali vzácného hosta, našeho diecézního biskupa Dominika Duku. Večer se nesl v rovině upřímnosti a otevřenosti. Otec biskup ocenil význam kroužku a sněmovního procesu, předložil nám svou představu o koncepci a prioritách změn v diecézi, a potom po většinu večera věcně a otevřeně odpovídal na naše dotazy.

Hlavní myšlenky z jednotlivých setkání už bohužel přesahují rámec tohoto článku. Zájemce odkazují na dokument našeho kroužku, v němž jsou uvedeny.

DOKUMENT KROUŽKU

Souběžně jsme po celý rok pracovali na sestavení dokumentu. Začali jsme shromažďová-

ním podnětů na témata: Co mě v církvi netěší, čím odpuzujeme a pohoršujeme. Ve dvou kolech tak vznikl souhrn 147 podnětů, které jsme pro přehlednost utřídili do několika oblastí. Pamětliví jedné ze zásad sněmovního procesu, že totiž „žádný hlas nesmí být umlčen“, jsme ponechali všechny a ani jsme je nijak neupravovali. Chci-li jsme zjistit, který hlas je spíše ojedinělý a které věci jsou naopak obecně vnímány jako důležité, proto každý jednotlivý podnět obodoval. Dá se říci, že podněty, které získaly vysoké bodové hodnocení, považujeme za velmi závažné. Bylo by podle mě vhodné, aby se jimi církev zabývala. Některým jsme se rozhodli věnovat několik dalších večerů. Protože počet negativních jevů je značný, rozhodli jsme se věnovat jeden večer hledání jejich společných kořenů a hlavních příčin.

Obdobně, jako vznikl souhrn negativních

jevů v církvi, jsme sestavili i pozitivní mozaiku. Dali jsme si tedy za úkol shromáždit naše názory na to, co mě v církvi naplňuje radostí, čím přitahujeme a oslovujeme. – Poslední část tvoří odpovědi členů kroužku na otázky, v čem vidím naději a co můžeme udělat my. V této části už text dokumentu přesahuje rovinu analýzy současného stavu a snaží se ukazovat do budoucna. Může tak být vodítkem a inspirací jak pro členy kroužku, tak pro kohokoli dalšího.

Jaký je smysl tohoto dokumentu? Především upozorním, v čem jeho smysl netkví. Rozhodně nechtíme ani bezvýhradně kritizovat církevní představitele, ani šířit pesimistický pohled na církev, ani vyvolávat vášně a nepřátelství v církvi. Naopak věříme a doufáme ve smysl církve a jejího velikého poslání a klademe si spíše otázku, jak mu dostát.

Smyslem dokumentu je tedy umožnit nám samotným ujasnit a formulovat si své názory a postoje, přispět svým dílem k sněmovnímu procesu, možná těm, kteří vnímají podobné problémy a kladou si podobné otázky, nabídnout už poněkud zformulovaný příspěvek k širší diskusi, a konečně poskytnout odpovědným představitelům církve vstřed do toho, jak vidí nejzávažnější problémy církve u nás určitý okruh lidí, který není reprezentativní, ale ani zanedbatelný.

Dokument mají členové kroužku. Předali jsme ho kněžím a jáhoňovi našli farosty, diecéznímu biskupovi, diecéznímu moderátorovi, pastorální sekci sněmu a dalším osobnostem. Můžete jej najít na internetové stránce sněmovního procesu v královéhradecké diecézi www.gybon.cz/~snem_fik. Jaromír Matěna (animátor sněmovního kroužku)

Z dokumentu sněmovního kroužku „Na cestě“

Uvádíme přehled pouze několika nejvýše hodnocených podnětů z jednotlivých oblastí šestadvacetistránkového dokumentu sněmovního kroužku „Na cestě“ z Hradce Králové.

Negativní jevy v církvi

Naší církvi chybí vědomá koncepce odpovídající duchu doby, vytyčení cílu, priorit.

Postarádíme větší vážnost pro Boží slovo – homilie by měla být závazné na liturgické texty, měla by se stát Božím slovem aktualizovaným pro náš život, do naší doby. V kázání by měly být obsaženy i praktické otázky života věřících chodících každý den do práce, do nevěstičího prostředí a živících rodin.

Katolická fakulta v Praze – špička ledovce. (Zpátečnictví vydávající se za konzervatismus, vzdělání a formace daleko za potřebami doby, nejlepší teologové vytlačeni, strach ze západní demokratické kultury, neschopnost či neochota kompetentních míst s tím za několik let cokoliv udělat.) Výsledkem pak některé novokněží poznamenání dětstvím v tradičním prostředí, umocnění takovouto „formací“ fakulty. Chybí praxe pro bohoslovce a kněze, kde by se učili komunikovat s lidmi a setkávali se s jejich světem a každodenními problémy. Kdo z kněží by dnes věděl, kolik stojí bochník chleba nebo boty pro děti, s čím si lánou hlavu rodiče při výchově svých dětí, jakým problémem musí rodiče i děti čelit v současné společnosti apod.?

Poslání církve je být znamením pro svět, „jít do celého světa, získávat učedníky, křtít je ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého a zachovávat vše, co jí přikázal“. Církev a její představitelé se málo soustředí na toto své základní poslání, jednotliví křesťané jsou si ho málo vědomi.

Neupřímnost k sobě, neochota slyšet nebo dokonce hledat pravdu.

Výuka náboženství tradičními metodami lecky osobami „z jiného světa“ je použitelná pouze částečně a pouze pro děti z tradičních rodin (někdy ani to ne). Vůbec neodpovídá potřebám formace dítěte v jeho přirozeném prostředí, ve škole, na sídlišti, v dnešní společnosti, nestaví na rozvíjení vědomého osobního vztahu k Bohu, pěstování osobní modlitby, nepřipravuje dítě na obituše s vyznáním své víry. Nevědecké uvedení, k rozvíjení práce na sobě, k pěstování správných návyků a společenských postojů.

Chybí duchovní vedení, kněží nemají na laiky čas.

Naše církve v našem zrcadle

Současná církev má tyto priority: 1. sloužení mši, oprava a budování nových nemovitostí, pořádání slavností, 2. zpověď, svatba, křest, pohřeb. Ostatní aktivity výjimkou.

Církev pozapomněla, že její hlavní poslání je být znamením pro svět, být tu pro druhé. Měla by k tomu křesťany vést, k tomu je povzbuzovat a oceňovat je spíše podle jejich života a jejich ovoce, než podle počtu účastí na mších a délky modliteb.

Hlavní společné kořeny negativních jevů v církvi:

Naše hříšnost, neupřímnost k sobě, neochota slyšet (nebo dokonce hledat!) pravdu, živé postoje, pocit vlastní pravdy, duchovní pýcha, neochota k pokání, strach, v církvi chybí radost, sebevědomost církve, povrchnost, nezájem o Boží věci, chybí odvaha k osobnímu vztahu k Bohu, nedemokratičnost v církvi, nedostatek dialogu, chybějící ženský prvek v církvi, tvrdost, uzavřenost až sektářství, málo velkorysosti, neochota k oběti.

Pozitivní jevy v církvi

Církev nese stáletím evangelium, radostnou zvěst, ke které se můžeme po odstranění všelijakých nánosů vždy vracet jako k životodárnému prameni. Církev je společenství, které založil a oživuje Kristus ve dvoutisícileté kontinuitě a tradici.

Bohatsví církve spočívá v širokém spektru možností různých spiritualit a duchovních proudů umožňujících oslovit každou mentalitu. Její univerzalita může navazovat spojení a sjednocení přes hranice ras, národů, států, sociálních i jiných bariér.

Výrazné věrohodné osobnosti, které nemají strach hájit své názory, a tím dávají podněty k hledání nových cest. V církvi se rodí proud snažící se o prolomení do sebe zahleděné sektářské mentality.

Koncil zdůraznil, že každý člověk získává křtem podíl na kněžské, prorocké a pastýřské službě, a tak i své poslání. Je povolán. To dává šanci k prohloubení vlastní odpovědnosti a aktivnímu podílu každého na životě a poslání církve.

Naděje vidím v poctivosti při předávání evangelia.

Někteří jednotlivci (na prvním místě prof. Tomáš Halík) pozitivně vřelou společenskou autoritu.

Koncil výrazně posunul chápání církve. Důraz na církev jako Boží lid, jako na společenství s aktivní účastí všech. Chápání církve jako svátosti pro svět. Znovuobjevení odpovědnosti církve za svět.

V čem vidíme naději

V Duchu svatém, který je duší církve. V tom, že všechno závisí jenom na člověku – naději vidím v Kristu. V přítomnosti Krista v církvi, ve skutečnosti, že se k ní přiznává přes všechny její zpronevěry evangelium.

Křesťan budoucnosti bude buď mystik, nebo nebude vůbec – naději vidím v prohlubování osobního vztahu k Bohu. V práci na sobě, na živém vztahu, na odpoutání se od svého ega, na léčení a plnění Boží vůle ve vlastním životě. Nalezení Božího umyslu o mém místě v této společnosti, v této době.

Že se namísto poslušnosti za každou cenu začne preferovat výchova k odpovědnému osobnímu křesťanskému svědomí založenému na osobním vztahu k Bohu.

V lidech, kteří budou žít zcela konkrétně svůj každodenní život z víry a jejichž vztahy, hodnoty, způsoby jednání a kultura života budou světem druhým.

Že se církev vzdá svého postoje „neomylnosti“, nalezne odvahu se pravdivě podívat na vlastní dějiny a nalezne odvahu odbalit, co z tohoto negativního dědictví v ní přežívá dodnes a brání jí být solí světa.

V prosazování partnerského dialogu jako základního komunikačního principu uvnitř církve i ve vztahu církve ke světu.

Co pro to můžeme udělat my

Být lidmi víry, naděje a lásky. Mít uspořádané vztahy, bezkou rodinu, žít kultivovaný hodnotný život. Být vnitřně pravdiví. Snažit se být světem svým životem.

Usilovat o vnitřní opravdovost na cestě s Kristem, nenahánět si a provádět permanentní sebekorekce.

Zdárné a odpovědné vychovávat své potomky. Naučit je křesťanskému stylu života ve svobodné společnosti.

Důvěřovat Duchu svatému, modlit se k němu.

Zbavit se vlastního sobectví a učinit celý svůj život, svou práci, své utrpení, své vztahy modlitbou.

Snažit se číst, znát a uvádět do života Boží slovo.

Hledat své břímě a uvádět se je uplatnit jako dělníci na Boží vinici. Učinit svůj život službou druhým, a to nejen církvi, ale i světu.

KULTURA, UMĚNÍ, RECENZE

Fašismus jako fenomén

Po dlouhých čtyřiceti letech se českému čtenáři konečně dostalo do rukou zásadní dílo jednoho z nejznámějších německých historiků Ernsta Nolteho – *Fašismus ve své epoše*. V této práci Nolte provedl důkladnou analýzu tohoto jevu, který zažil největší rozmach po první světové válce, kdy liberální demokracie procházela hlubokou krizí. Fašismus zde Nolte neposuzuje jako nečekané vyčnívání z dějinného vývoje, ale dokazuje, že se zde jedná o návaznost na linii evropského myšlení, která se vyznačovala odporem k francouzské revoluci, osvícensko-liberalistickému myšlení a demokratickému parlamentarismu. Z tohoto hlediska zaujme i Nolteho hodnocení katolicismu, když hovoří o podílu konzervativních katolických sil na šíření fašismu (s. 49). Tuto tezi dokládá i na vývoji fran-

couzské pravice, sdružené kolem Action Française (AF), která vznikla v okruhu přívrženců roajalistu, nacionalismu a konzervativního katolicismu. Nejednalo se ale o klasické věřící (zakladatel AF Charles Maurras se s velkou dávkou cynismu označoval za katolického ateistu), neboť je spíše fascinována dokonalostí hierarchické církevní struktury. V souvislosti s Dreyfusovou aférou se začal ve francouzském katolickém prostředí (ale nejen v něm) projevoval antisemitismus a růst xenofobie. Na základě radikálního antisemitismu byla ovšem AF později odsouzena papežem. Tento akt nezůstal osamocený, protože na konci 20. let prohlásilo Svaté oficiem antisemitismus za neslučitelný s křesťanstvím, což již autor nepřipomíná. Nolte mohl zároveň více zdůraznit, že křesťanství představovalo výraznou duchovní rezistenci vůči totalitním režimům.

Kromě francouzského typu fašismu uvádí Nolte mnohem typičtější představitele – Mussoliniho italský korporativní model a Hitlerův nacionální socialismus v Německu. Každou z těchto podob fašismu Nolte detailně rozebírá z hlediska inspiračních zdrojů, z nichž vycházely, přičemž neustále zdůrazňuje příbuznost mezi všemi

mi třemi směry, kterými se ve své knize zabývá. Italský fašismus ukazuje na vývoji Mussoliniho myšlení, které bylo původně formováno v socialistické straně. Podobně analyzuje Nolte i nacionální socialismus, kde připomíná vedle výše jmenovaných Hitlerových vzorů i zdroje ryze německé, které vyšly z okruhu radikálních nacionalistických a antisemitských orientovaných kruhů v Rakousku (první nacistická strana totiž vznikla již na počátku století mezi německým obyvatelstvem v českých zemích). Chybí tu však detailnější charakteristika podmínek (včetně zkoumání sociální struktury německé společnosti), které umožnily vzrůst Hitlerova hnutí do podoby masové totalitní strany.

V závěru knihy definuje Nolte fašismus na základě shodných znaků jako „antimarxismus, který usiluje o zničení protivníka v podstatě stejnými prostředky“. Kromě toho se dostává při zobecňujících pasážích i na metafyzickou rovinu a fašismus ztotožňuje s odporem proti transcendentu.

Nolte později proslul i jako akter řady diskusí a polemik o roli německého národa v nacistické éře. Asi nejznámější se stal v době tzv. sporu historiků v roce 1986. Bouřlivou reakci vyvolaly jeho te-

ze o vzájemné spojitosti ruské bolševické revoluce a nástupu nacistů k moci. Dokladem je kromě podobnosti barbarských metod i pakt o neútočení z roku 1939, kdy si Hitler a Stalin padli do náruče. Přes tuto paralelu došel až k přesvědčení, že Osvětim je de facto dovršením spirály násilí, jež začala Gulagem. Za toto tvrzení si vysloužil kritiku, že obhajuje Hitlerův antisemitismus a jeho vědecká prestiž poněkud klesla. V nedávné době také poněkud jednostranně tvrdil, že tradiční křesťanská averze vůči Židům měla hlavní podíl na pozdějším holocaustu. Přes řadu kontroverzí přispěl Nolte svým dílem k serióznímu vyrovnání Němců s vlastní minulostí. U nás se deset let po sametovém převratu komunističtí pohrobci tváří, jako by tady čtyřicet let byly jen drobné přehmaty, které však nemohly zastitit budovatelské nadšení pracujících. Vstupuje stále větší část společnosti. Proto se domnívám, že podobné zamýšlení nad vlastními dějinami, spojené s osvobozující katarzí, je nesmírně potřebné.

Jaroslav Šebek

Ernst NOLTE: *Fašismus ve své epoše*, Argo, Praha 1998

Knihy,

KTEROU BYSTE NEMĚLI PŘEHLEDNOUT

Vybírá Jaroslav Med

Je až s podivem, jaký zájem je v posledních letech věnován snahám Katolické moderny, od jejíhož vzniku uplynulo už více než sto let. O tom svědčí nejen řada studií předčasně zesnulého S. Batůška, jež vyšly před třemi lety knižně pod názvem *Katolická moderny*, ale i značná pozornost M. C. Putny, kterou věnoval Katolické moderně ve svém rozsáhlém spisu o české katolické literatuře; to vše jako by dokládalo určitou touhu nalézt a odhalit kořeny oné vnitřní plurality, jež spoluvytvářela a spoluvytvářela život katolického historika doc. Pavla Marka, které, domnívám se, dosti podstatně prohlubují naše znalosti o Katolické moderně a zároveň i rozptylují určité mýty, nakupeňné okolo tohoto hnutí. Prvou prací je rozsáhlá monografie Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí (Třebíč, Arca Jímfa 1998; autorem dvou posledních kapitol o literárních ambicích Katolické moderny je Ladislav Soldán), druhou knihou je Markův soubor studií a materiálů k dějinám Katolické moderny s názvem *Apologetové nebo kacíři?* (Rosice, nakladatelství Gloria 1999).

Katolická moderny bývá většinou spojována buď s úsilím několika desítek katolických kněží, kteří měli obrovskou literární a kulturní vliv, nebo s osvobodivou rolí duchovní moderny, rozleptávajícího církevní jednotu. Pavel Marek, jak o tom už svědčí titul dostalovské monografie, chce rozbit tyto jednostranné představy a iluze a ukázat Katolickou modernu v celé její dobové podmíněnosti i složitosti. A protože je historik, vnímá zakladatelskou osobnost Katolické moderny K. Dostála-Lutinova v dobovém kontextu a na jeho velmi složitých a ne zrovna jednoznačných životních osudech ukazuje celkový vývoj i potlačení Katolické moderny.

Tento prostějovský farář velmi neklidně duše organizoval nejen Katolickou modernu a podílel se na jejím literárním a vydavatelském programu (byl šéfredaktorem riskového orgánu Katolické moderny Nový život), ale určoval i směr jejích pastoračně naukových snah. Byl povahou opravdově „extravagantní“, a tak vyvolal řadu nejruznějších polemik a střetů a byl hlavním aktérem nejedné církevní-politické aféry, které daleko přesahovaly lokální rámec jeho působnosti (nejznámější z nich je asi aféra okolo olomouckého arcibiskupa T. Kohna, vedoucí k jeho abdikaci). Toto všechno Pavel Marek velmi podrobně analyzoval na základě úctyhodného množství literatury i dosud neznámých dokumentů (velmi zajímavé jsou některé doklady k polemice s arcibiskupem T. Kohnem i korespondence s J. Š. Baarem), aby nám ukázal řadu souvislostí mezi programem Katolické moderny a evropského modernismu i snahami křesťanské sociální politiky a osvěty (např. Jan Šrámek, zakladatel lidové strany, byl Dostálův přítel).

Z obou Markových prací posléze vyplývá jediné: i když z Dostálůva básnického odkazu nezůstalo v podstatě nic (přesvědčivě to doložil Ladislav Soldán), a většinu jeho polemických vystoupení zavál čas, četnost jeho iniciativ v mnoha oblastech učinila přesto z Karla Dostála-Lutinova významnou postavu našich dějin, která si rozhodně zaslouží zájem naší současné historiografie, jak to dokládají obě knihy Pavla Marka.

MALÝ PRŮVODCE
PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII Kristovy zázraky

Očekávání brzkého Kristova příchodu v prvokřesťanské době přispívalo k aktualizaci témat, která ukazovala velikost Boží moci. Patřily mezi ně Kristovy zázraky, jejichž výtvárná zpodobení nejčastěji zdobila stěny katakomb či sarkofágy. Právě poukaz na zázračné události (chápané jako znamení – signum) měl povzbudit naději zemřelých, že tak jako Kristus zázračně uzdravoval nemocné a křesťané, tak také oni budou v soudný den vzkříšeni k věčnému životu. Protože nemoci bývaly samotnými Kristem (Mt 9,2–5) spojovány s hříchem, uzdravení se chápalo také jako osvobození od hříchu. Některé zázraky se pak interpretovaly jako vyjádření vztahu Krista a církve či jako předobrazy eucharistie. V rámci typologie byly některé Kristovy zázraky spojovány se zázraky Boha Otce ve Starém zákoně.

V evangeliích se setkáváme s řadou zázračných uzdravení, od poměrně lehkých nemocí, přes nápravu trvalých postižení (oslepnutí, ochrnutí), ovládnutí démony až ke vzkříšení nedávno zemřelého (dcera Jairova) či dokonce vzkříšení toho, jehož tělo již podléhalo rozkladu (Lazar).

Kristova moc křesťanům zjevně je v evangeliích a posléze i na vyobrazeních (nástenne malby v katakombách, reliéfy sarkofágů) demonstrována na příkladu vzkříšení dcery představeného synagogy (Mt 9,18; Mk 5,22; L 8,41). Vzkříšení se odehrává v domě Jairovy a Kristus bere ruku nedávno zemřelé dívky, která se probouzí k dalšímu životu.

V katakombách a na sarkofázech se velmi často vyskytuje motiv *ženy uzdravené z krvácení* (Mt 9,20–22; Mk 5,25–34; L 8,43). Kristus na cestě k domu Jairovy potkal nemocnou ženu, která se bez jeho vědomí dotkla jeho šatu a její nemoc zmizela. Církevní historik Eusebius se zmiňuje o sousedci tzv. hemeraisy (Kristus s nemocnou ženou), k němuž se v Paneas (Cesarea Filipova) obracely nemocné ženy o pomoc. Někteří badatelé se však domnívají, že nešlo o sochu Krista, ale o pohanského boha Asklepiu, ztotožňovaného některými vyznavači synkretických kultů s Kristem. Na vyobrazeních se klečící žena dotýká cípu Kristova pláště. Spasitel se k ní obrací, neboť podle evangelisty Marka (5,30, podobně L 8,46): „Ježíš hned poznal, že z něho vyšla síla...“

Poměrně vzácné byl zobrazován námět *Kristus uzdravující dceru kananejské ženy* (Mt 15,21–28; Mk 7,24–30). Kristus navštívil okolí Týru a Sidonu, kde žili pohané. Zde ho poprosila kananejská žena, aby vytléčil její dceru, která měla „nečistého ducha“. Kristus to nejprve odmítl s tím, že je poslán pouze k lidu izraelskému: „Nesluší se vzít chléb dětem a hodit jej psům.“ Žena mu duchapřítomně odvětila: „Ovšem, Pane, jenže i psi se žijí z drobtů, které spadnou se stolu jejich panů.“ Když se pak navrátila domů byla dívka uzdravena. Scéna se obvykle zpodobuje tak, že žena klečí před Kristem a doprovází jej ps, což je narážka na výše uvedená slova.

Stejně vzácné jako předchozí scéna se zobrazuje *uzdravení hluchého*, o němž nás informuje pouze evangelista Marek (7,32–37). Matouš a Lu-

káš (11,14) se zmiňují o němto způsobě „dábelským“. Kristus se na vyobrazeních (nejstarším je nástěnná malba v kostele sv. Jana v Müstair, kol. 800) dotýká uší nebo ucha.

Uzdravení ze slepoty mělo i určitý symbolický podtext, neboť temnota se obvykle chápala negativně a prohlédnutí ze slepoty poukazovalo na osvobození od hříchu. Marek (10,46–52) a Lukáš (18,35–43) hovoří o chlapeč jménem Bartimaios uzdravením ze slepoty, Matouš se (20,29–34) pak zmiňuje o dvou chlapečích. Kristus se na vyobrazeních (např. nástěnná malba v kostele sv. Jana v Müstair, kol. 800) dotýká očí sedícího slepého chlapeče.

Ve vrcholném středověku se zobrazuje uzdravení pouhým slovem, bez tělesného kontaktu s nemocným očkem. Jinou variantou je uzdravení slepého od narození, které uvádí Jan (9,1–14). Ježíš sám řekl, že je slepý proto, že nevěřil on ani jeho rodiče, ale proto, aby se na něm „zjevil skutky Boží“. Uzdravil jej o sobotě, která měla být dnem klidu od práce. Nejprve udělal ze sliny bláto, potřel jeho oči a poručil mu, aby se omyl v rybníku Siloe. Obě uzdravení od slepoty se zobrazovala již v byzantském umění (např. tzv. Kodex rossanský, 6. stol.). Na některých vyobrazeních (Kodex Egbertův, kol. 980) si slepý omývá oči vodou ze studnice, jež chrtilý vody má podobu páva – symbolu věčného života, který čeká toho, jenž ze slepoty nevyrá z hříchu prohlédne.

Do místnosti je situována scéna *uzdravení ochrnutého* (Bible králická uvádí „šlakem poraženého“, Mt 9,2–7; Mk 2,3–12; Lk 5,18–25). Známí a příbuzní nemocného jsou shromážděni kolem lůžka a Kristus říká nemocnému: „Synu, odpusť se ti hřích.“ Ten vstal a „vzal hned své lože a vyšel před očima všech...“ Tuto scénu spatřujeme například na mozaice v ravennské bazilice S. Apollinare Nuovo (520–525).

Podobně vyhlížejí na vyobrazeních scéna *uzdravení ochrnutého* (J 5,1–9) u jezera Bethesda. Kristus v sobotu u jezera Bethesda, do něhož byli obvykle ponožováni nemocní, na paměť anděla sestoupivšího do jezera, uzdravil chromého muže, který: „vzal své lože a chodil...“ Stalo se tak bez ponožení do jezera, což mělo demonstrovat Kristovy mimořádné uzdravující schopnosti. Souvislost mezi uzdravující vodou rybníka a Kristovou zázračnou mocí inspirovaly neznámého autora, aby tuto scénu vyobrazil na stěně baptisteria v Dura Europos (3. stol.). Tertulian ve spise *De baptismo* (O křtu) považuje tuto biblickou událost rovněž za symbol křtu.

Zejména v raném a vrcholném středověku (např. tzv. Magdeburské anependium z roku 970. Evangeliiř Otty II.) umělci s oblibou zobrazovali Kristovu schopnost *uzdravovat nemocné posedlé démony či ďábly*. Matouš (8,28–34) popisuje událost na břehu v Gadaře, při níž Kristus „vyhnal“ zlé duchy ze dvou posledních (evangelista Marek 5,2–17 a Lukáš 8,27–37) vystupujících z hrobu. Démony pak „vešli“ do stáda vepřů, které se vrhlo do moře.

Jan Royt

Tak charakterizoval životní posol Václava Vaška (našeho kmenového autora) v předmluvě k jeho vlastnímu životopisu jeho přítel (a člen naší redakční rady) Oto Mádr. – Ona to vlastně není zpackanost, ale sled sblížených rozběhů, malérů a jejich podivuhodných rozuzlení. Vhodnější je nedokonavý vid: život okolnostmi neustále packaný, ohýbaný, ale z vůle Boží opět napřimovaný. Jako ohýnek, který už už zkomírá, ale pokaždé se znovu šťastně rozhoří...

Osud je to přepjatý. Autor se narodil ve Zvolenu (1921) slovenské mamince a českému tatínkovi, vyrůstal na Slovensku jako „Čechoslovák“, ale i jako uvědomělý katolík, což není právě typické. Za svou formaci vděčí i obdivuhodnému, ale pohříchu stále málo známému Tomislavu Kolakovičovi. Učastnil se Slovenského povstání, dvakrát byl dopaden nacisty a pokaždé jim unikl. Po válce se stal diplomatem, působil v Moskvě, kde si našel manželku Irinu, katoličku. Zanedlouho byl odvolán, protože jeho otec byl doma obviněn z protistátní činnosti. Paní Irina s ním však nesměla (mezi tím mu povila dcerku). Otcovo obvinění se neprokázalo, vrátil se tedy do Moskvy. Nahlédl, že v sovětských poměrech jsou žena i dcera rukojmím. Aby předešel nejhrošímu, stal se kandidátem KSČ. Mamě. Sověti ho shledali nezájímavým, byl znovu odvolán (1949), ale žena i dcera musely zůstat.

Doma šel k lopatě, byl zatčen (1953), odsouzen pro údajnou velezradu na 13 let a prodělal muklovskou anabázi (Pankrác, Jáchymov, Leopoldov, Mirov), našel v prostředí vězňů katolických kněží, čehož využil ke studiu. Manželství se mu rozpadlo. V roce 1960 byl propuštěn na amnestii a opět musel k lopatě. Až roku 1968 sehnal slušné úřednické místo. Spolužákládá Dřlo koncilové obnovy a krátce vedl vydavatelství České katolické charity. V podřízené funkci tam zůstal i za tzv. normalizace, zazíhl návrat „miráku“, s nímž vedl urputné spory o ediční plány (občas úspěšně). Kromě toho působil aktivně ve „skryté církvi“, stále sledován StB. Ji pod nosení navštívil Rusko a po 22 letech se znovu setkal s manželkou a dcerou. V r. 1981 byl penzionován, přivydělával si jako korektor v tiskárně. Tam se sblížil s mnoha nekatolickými disidenty.

V roce 1988 se dal do služeb Desetiletí duchovní obnovy (autory této myšlenky byli Tomáš Halík a Petr Pítha) i domácích aktivit sou-

NÁDHERNĚ zpackaný život

Václav Vaško

Snímek Jaroslav Hodík

visejících s kanonizací bl. Anežky. Po listopadovém převratu sekl s duchodem a opět stanul v čele vydavatelství ČKCh, které přetvořil v nakladatelství Zvon. Co je důležité: dcera s manželem se přestěhovali za ním do Prahy, taktéž paní Irina a manželství je po desítech obnoveno! Vydal poválečnou kroniku katolické církve *Neumřelá* a další texty. 28. října 1998 obdržel medaili Za zásluhy o Českou republiku.

Dodnes nemá státní. Kdekoliv se děje něco užitečného (o tom už nepíše), určitě ho tam polknete. Je to nezmar. Kopriva, kterou mráz nespálí. Dobrodruh v pravém smyslu (druh

dobrá), bez záští, bez předsudků. Čech i Slovák současně, taky rusofil, filosemita, západník, a ovšem katolík „jako poleno“, věrný Římu, ekumenický, rozdávatel dobrého náladu, kudy chodí. Pane Bože, tenhle chlap se ti opravdu povedl!

Znáš Václava osobně, jeho knížka se mi dobře četla a rád o tom píšu. Poznal jsem hodně mukulů, i zblízka. Na mnohých upělo přestálé utrpení jako brimé nebo aspoň jako stín, není divu, způsoby lámání osobnosti byly neurvalé (toto je, myslím, jeden z důvodů obecněho nezájmu o naše politické vězně: nechutí nahlédnout do pekla; není to zajisté důvod

jediný). Na některých se ale vůbec nepoznalo, že si v komunistickém kriminále propírpeli své. Například Josef Zvěřina, Oto Mádr, Václav Vaško; ten mě seznámil s dalšími: s Vladem Juklem, Silem Kréměrym... Je to náhoda, že to jsou většinou katolíci?

Neuškodí srovnání s jinými muklovskými memoáry. Doznání Arтура Londona, toť apologia pro víru sua, dílo líceměrné, troufám si říci. *Moičky nezvěstnému* a další texty Karla Pecky jsou upřímné, ale zkroušující, je to křik bolesti, smutku. *Ne všim jsem byl rád* Václava Vaška je katarzi.

V posledním desetiletí vyšla řada autobiografií, jejichž autoři dali nahlédnout do svého často složitého nitra. Je to užitečná čítba. Nutí čtenáře porozhlédnout se po vlastním nitru. Tím se ale Václav nezdržuje. Protože je důsledný a neokázale bohostředný, je i harmonický, tedy v nejlepší smyslu nekomplikovaný. Nezakomplexovaný. Jako strom dobře rostlý. O to cennější je nabízený pohled jeho očima.

Jeho knížka je bohatým historiografickým pramenem. Sokratovské „Poznej sebe sama“ má v kolektivním plánu obdoby: „Poznej přiběh svého společenství“. Prvočinitelem dějin je jedinečný lidský osud. Není to solitér, protože je průsečíkem dalších jedinečných osudů. Tomuto předivu dává knížka vyvat v neobyčejně plastické podobě, zachycující vedle jeho odvrácené temné strany i tu světlou (hlavně ji). Má i mocný mravoučný potenciál (nevím, proč se tomuto výrazu vyhýbat). Např. těm zamírákováným katolíkům, co si stýskají nad údajným pokulháváním církve za moderním světem. připomene, že tu byli skvělí chlapi (i ženské), našinci, kteří příkladně obstáli ve zkoušce, jakou nebylo podstoupit žádnému z dnešních modernizátorů; byla to vlastně naše elita, modlíli se různě a vzývali sváté. A vůbec, kolik je v té knížce vzpomenu lidí, kteří bez ohledu na možný úspěch prostě zatnuli zuby a vedli si svou – a přitom velice dbali, aby to byla věc nikoli jejich, ale Boží!

Ano, „bejvávalo“. Že už není? Přestaňme lítat a poohlédneme se po příkladech hodných následování. Ve Václavově knížce je jich dost. Přčtete si ji!

Petr Přihoda

Václav VAŠKO: *Ne všim jsem byl rád* (Vlastní životopis). Karmeliánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999

Cestou proměnění

Kniha současného vídeňského arcibiskupa Katechismu katolické církve Christoph Schonborna se dívá na člověka jako na pouťníka. Skutečnost, že jsme na cestě k Bohu, vyvolává řadu otázek: odkud jsme přišli, jakou úlohu hraje u člověka tělesnost, jak bude vypadat posmrtný život apod. Obvykle bývají tyto otázky řešeny samostatně. Christoph Schonborn se však snaží o komplexní pohled na eschatologický ráz lidské existence. Dotýká se jak otázek christologických, tak eklesiologických. Tento přístup je zvolen velmi šťastně. V dnešní době specializace a fragmentace vědění jsme nezískali svědky spíše hromadění údajů a vědomostí než jejich systematizace a syntézy. Jednoduše řečeno, čím více toho víme, tím méně rozumíme. Schonbornova kniha ale nezůstává takto na povrchu, nezatačuje čtenáře výčetem teorií a hypotéz. Jde přehledným způsobem za podstatou problému. Rada citací (převážně patristické literatury a posledního koncilu) pak nepůsobí jako pouhý kolorit ukazující autorovu sešitost, ale má v textu své pevné místo. Text se tak stává srozumitelným pro běžného čtenáře a zároveň má co říci i odborníkům.

Kniha se nejprve zabývá lidstvem Ježíše Krista (1. kap.) a zbožštěním (theosis) člověka (2. kap.). Je to výchozí bod všech úvah o směřování lidského života. Církevní otevírá vstříplí známou větu: Bůh se stal člověkem, aby se člověk mohl stát Bohem. Poté následuje pojednání o jednotě církve „na cestě“ a církve vítězné (3. kap.) a odpověď na námitky obviňující křesťanství z útoku od světa a jeho problému (4. kap.). Následující dvě kapitoly uzavírají knihu jsou svými tématem i zpracováním natolik zajímavé, že si zaslouží obšírnější zmínku. Pojednávají o reinkarnaci a o pohřební liturgii.

Téma reinkarnace je dnes zajímavé především ve dvou ohledech. Jednak se tato východní náboženská představa v poslední době nebyvalou měrou šíří i v post-křesťanské Evropě, jednak hývá z některých míst křesťanské církvi vyčítáno, že nauku o reinkarnaci, v počátku prý součást Ježíšovy zvěsti, již v první tisíciletí své existence potlačila.

Nebývalý rozmach náboženských skupin, literatury či přednášek hlásících se k východoasijským náboženským kořenům je do značné míry jev paradoxní. Zatímco hinduista nebo buddhista se z utrpení koloběhu reinkarnace snaží vymáknit, západní člověk v něm spatřuje naději na pokračování a rozvoj osobní existence. Autor k tomu poznamenává: reinkarnace jako cesta pokroku lidstva? Tato myšlenka mohla vzniknout pouze na půdě západního světa, v prostředí křesťanské kultury s jejím po-

jmem „dějin spásy“, jež směřují ke království Božímu. (str. 91) Reinkarnace však není jev čistě východoasijský. Nacházíme ho již u Platóna (např. v dialogu *Faidón*). Pro něj představuje ideálního člověka filozof nedbající příliš na věci časné, zato však pečující o duši. Tomu se dostane blaženosti s bohy. Duši nečestné však za trest připadne nové zrození na stupni, který závisí na jejím předchozím životě (Platón připouští i znovuzrození ve formě živočichů). Rozdíl mezi východním a platónským pojetím reinkarnace je zřejmě především v pohledu na individualitu lidské osoby. Zatímco Východ v ní spatřuje omezení a zlo a snaží se z ní uniknout, Platón s ní naprosto samozřejmě počítá a těší se na osobní blaženost. Evropský pohan dvacátého století je zvláštní tím, že obvykle s žádným koncem zrození a zlo a snaží se z ní uniknout, Platón s ní naprosto samozřejmě počítá a těší se na osobní blaženost. Evropský pohan dvacátého století je zvláštní tím, že obvykle s žádným koncem zrození a zlo a snaží se z ní uniknout, Platón s ní naprosto samozřejmě počítá a těší se na osobní blaženost. Evropský pohan dvacátého století je zvláštní tím, že obvykle s žádným koncem zrození a zlo a snaží se z ní uniknout, Platón s ní naprosto samozřejmě počítá a těší se na osobní blaženost.

V této souvislosti musí křesťané často čelit tvrzení, že reinkarnace patřila k Ježíšovu učení. Ukazují na to prý některá biblická místa. Když však slyšíme která, musíme podotknout, že je třeba velké fantazie a násilí, abychom tato místa mohli vykládat ve smyslu reinkarnace (např. Ex 34,7; J 1,21 v souvislosti s L 1,11–17 nebo Ř 7,9a v souvislosti s Fp 3,5 a Ga 1,13a). Samotného by mě zajímalo, zda čtenář této recenze po vyhledání biblických textů pochopí bez vysvětlení, jakým způsobem lze tato místa chápat jako argumenty ve prospěch reinkarnace. Nálepku křesťanského teologa učícího reinkarnaci dostává obvykle Origenés. Tomuto mysliteli věnuje Schonborn zvláštní pozornost a ukazuje, že Origenovo dochované dílo svědčí nikoli ve prospěch, ale proti koncepci reinkarnace. Origenés doslova píše: „Lidé, kterým je církevní učení cizí se mohou domnívat, že duše podle různého stupně své špatnosti putovaly z těl lidských do psích.“ (cit. na str. 84) I na jiných místech Origenés polemizuje se zastánci reinkarnace. To, co Origenés učil, a to nikoli kategoricky, spíše jako předkládanou hypotézu, je preexistence duší, to znamená existence lidských duší před jejich vtělením. Tento názor je samozřejmě mylný, ale je třeba vzít v úvahu, že třetí století byla doba počátku teologie, kdy řada věcí dnes jasných musela být teprve obtížně hledána. Na fakt, že Origenés neměl nic společného s myšlenkou reinkarnace, to však nezmění.

Poslední kapitola se zabývá liturgickými rámci přechodu člověka přes hranici smrti. Dnes nejsme zvyklí vidět lidi umírat. Smrt je něco neslušného, o čem se nemluví a s čím nikdo nechce být nijak konfrontován. Lidé neumírají doma, ale v nemocnicích, o smrti se nemluví a tento stav bohužel odráží i realita křesťanské liturgie. Autor podrobně popisuje starý rituál dominikánského řádu, jehož je členem. Začíná modlitbami

o lůžka umírajícího, pokračuje pohřbem a trvá v pravidelných přímlovkách za zemřelé v modlitbě bratří. Umění umírat a připomínka smrti je vlastně přípravou na život. Křesťan přechází ze smrti do života již v tomto životě a to nikoli útěkem ze světa, ale správným životem, který je v souladu s Boží vůlí. V samém závěru je tak aktualizováno a shrnuto hlavní téma knihy, kterým je lidský život jako putování k Bohu.

Tomáš Machula

Christoph SCHONBORN: *Cestou proměnění, putování, reinkarnace, zbožštění*, CDK, Brno 1998

Knihovnička Radia Proglas

Brněnský pedagog, překladatel a autor obecně oceňované učebnice Kouzelné zrcadlo literatury Jaroslav Blažke vydal soubor recenzí z názvem *Zrcadlení* (Brno, Radio Proglas 1999), v němž shrnul svou několikaletou recenzentskou činnost pro Knihovničku Radia Proglas. Vzhledem ke křesťanskému charakteru této stanice autor přirozeně věnoval značnou pozornost české spirituálně orientované literatuře (J. Čep, B. Fučík, I. Slavík, B. Reynek a další), kterou komentuje s erudovaným zaujetím a snaží se ji včlenit do vývojového kontextu české literatury; zejména jeho zájem o barokní literaturu je v tomto případě víc než chvalyhodný.

U světové literatury upozorňuje Blažke na autory spoluvytvářející duchovní klima našeho století (G. Orwell, A. Solženicyn) i na spisovatele, v jejichž dílech se velmi výrazně zprítomnily principy postmoderního hodnotového relativismu (M. Kundera, G. Petec).

Vedle toho zde nalézáme četné recenze děl židovské proveniencce, jimiž autor dokazuje, jak jsou judaika blízká jeho srdci, což působí velmi pozitivně. Neméně sympatickým rysem jeho souboru je i přítomnost recenzí na literaturu faktu i na díla stojící zcela mimo okruh literární kritického zájmu: brilantní ukázkou Blažkeho interpretační aktualizace je jeho recenze připomínka neblaze proslulého románu Alexeje Pludka Vabank, jednoho z vrcholů normalizační literární patologie.

I když tyto recenze měly především sloužit dni a informovat rozhlasové posluchače, myslím, že není rozhodné ke škodě věci samé, jestliže vyšly tiskem. Mohou sloužit čtenáři jako stručný průvodce literaturou a svou rozhlasovou existencí zároveň dokládají významnou kulturotvornou funkci Radia Proglas. A to není v žádném případě zanedbatelný fakt.

jm

Ad:

Diskuse

O spiritualitě laiků

Perspektivy 5, 6/1999

O modlitbě by se dalo psát dlouze. Modlitba je rozhovor duše s Bohem. I vzdech namířený vzhru se stává modlitbou. Je známá pravda, že modlit se nenaučíme jinak než modlením.

Ideální je, dokáže-li se člověk vrátit do důvěrného spojení s Pánem po celý den. Nebo když se alespoň ráno dokáže povznést tak vysoko, že z toho může celý den čerpat. Doporučuji modlitbu hned po probuzení, třeba ještě

v klidu na lůžku. V modlitbě se samy vybaví důležité záležitosti i řešení situací a člověk pak nezděkuje napne síly jiným směrem, než kam by se jinak toho dne hnul.

Krásu modlitby jsem objevila, když jsem byla s malinkou dcerkou v nemocnici pro podezření na vážnou chorobu. Denně jsem se to potně a lopotně prokládávala ruženecem, až jsem nakonec pocítila – radost (podezření se nakonec nepotvrdilo). Od té doby se modlím v obrazech (volám k Marii s anděly, s Alžbětou, se všemi: Maria, Požehnaná, Matko!). V ruženci pomáhá rytmické zvýrazňování slov (např. Maria, Požehnaná, Ježíši, Matko) sladěné s pomalým a hlubokým dýcháním.

Léta jsem věděla o možnosti krátkých *středních modliteb*, ale nevyužívala jsem ji, nějak se mi v kritických chvílích žádná nevybavila. Až pak jednou v tichosti na kolenou před svatostánkem, když jsem nevěděla, co říci, se mi vynořilo: „Ježíši tichý, srdce pokorného, učíš srdce naše podle srdce svého!“ Pak jsem tuto modlitbu vyslovovala v duchu; nic mě netrápilo, netěžilo (...). Jindy mi pomáhalo: „Bůh ti

odpusť, bratře.“ (...) I vzpomínka na kříž či pohled na něj utiší hněv.

V poslední době, když už nemohu dál, snažím se ze sebe dostat alespoň tři slova: *přijímám, obětuji a děkuji*. ~ Přijetím nezaviněného utrpení se připodobňujeme Kristu a máme podíl na jeho výkupné oběti, což je moc důležité; je to nezasloužená milost. Někdy se mi uleví, někdy ne. Náš osobní prožitek sílu a moc modlitby nijak neumenšuje, jak jsem se sama přesvědčila. Bůh někdy zkouší, někdy dopouští, i když to třeba (zatím) nechápeme, ale vždy je to k našemu – především věčnému – dobru.

Existuje spousta nádherných modliteb, i těch krátkých středních, též písní, refrénů (...), i hluboké myšlenky světců i našich současníků. Každá osloví něco jiného, je třeba jen začít a vytrvat. Kéž jim Katolický týdeník poskytne prostor.

Pro dobrou modlitbu je důležité si uvědomovat, že *ten, ke komu se modlím, skutečně existuje* a že nás má opravdu rád. Není to tak samozřejmé, jak to vypadá. I po letech zbož-

ného života to může být ohromující poznání. Pak také pochopíme, že modlitba je to největší, nejdůležitější, ba i nejkrásnější, co může každý člověk vykonat.

Myslím si, že spousta z nás vlastně *nechápe Boží lásku* a ani ji pak nedokáže na svém místě, tam, kde každý jsme, uskutečňovat. Lásku, sklánějící se i k těm, kdo „nejsou spravedliví“ (kdo nám třeba i ztrpčují život). Opravdová láska je nade vším jako první příkazání. Láskou se díváme úplně jinými očima. Milovat se ale učíme po celý život, dokonale milující je jen Bůh.

Nakonec dvě poznámky. Jako matka čtyř dětí jsem téměř deset let kojila, naposledy ještě počátkem letošního roku. Tento velký Boží dar pro dítě i pro matku nese s sebou nevyužitou možnost nádherného ponoření se do modlitby, při níž maminka prožívá svůj jediný odpočinek během dne. – A druhá poznámka: stalo se mi vícekrát, že jsem s výroky kněží ve zpovědnici nesouhlasila. Časem jsem ale vždy přišla na to, že měli pravdu a že jsou opravdu vedeni Duchem svatým. *Čtenářka z Prahy*

Ad:

Registrované partnerství – QUAESTIO DISPUTATA

Perspektivy 7/1999

když s článkem v zásadě souhlasím, chci upozornit na některé autorovy logické nepřesnosti.

První se týká srovnávání registrovaného partnerství (*dále jen RP, pozn. red.*) s rodinou a otázky poškození rodiny jeho uznáním. Jistě lze uvažovat o možném znevážení rodiny, ale *samo srovnání je problematické*. Homosexuální svazek předně *neumožňuje* rodit děti (odtud název *rodina*) a ani bezdětné manželství nenazýváme rodinou. RP lze stěží zahrnout mezi významné *destruktivní modely soužití*. Mezi ně nepochybně patří volné svazky muže i ženy i tzv. manželství na čas, protože představují konkurenční možnost vedle svazku trvalého (teoreticky by mohly být trvalé svazky vytlačeny volnými či dočasnými). RP však není konkurencí, týká se jen homosexuálů (jichž jsou v populaci čtyři procenta) a ani bisexuálové či recesisté nemohou toto procento výrazně zvýšit. Důsledně vzato, za konkurenci trvalému manželskému svazku bychom museli považovat všechny celibátní formy života či soužití (o jejichž přínos se jistě nebudeme přit).

Nikde není nebezpečí narušení či zneuctění trvalého manželského svazku souhlasem s RP (příp. zdánlivou rovností obou) menší než právě v naší církvi. Zatímco katolické manželství bude vždy svátostným stavem, RP nikdy nepřesáhne rozměr účelové smlouvy.

Přirovnáváním homosexuálů k pedofilům srovnává autor nesrovnatelné. Každá rozumná společnost podporuje svobodu svých *dospělých* členů a v principu *může* souhlasit s RP dospělých homosexuálů. Ale také se snaží chránit nerušený rozvoj

osobnosti svých *nedospělých* členů, proto nikdy nemůže souhlasit s pedofilním jednáním! Vyjadřují to zákony většiny civilizovaných zemí: homosexuální jednání dospělých trestné není, pedofilní jednání ano. Srovnávat oba je nekvalifikované a vůči homosexuálům nečestné. Přesto se to dělá, zřejmě k zastržení čtenářů, kteří si ten rozdíl neuvědomují.

Přestože se autor staví k RP jednoznačně negativně, obsahuje jeho článek možnost pozitivního přístupu. Tak jako existují zákony o kontrole prostitute, s nimiž on souhlasí (spolu se všemi rozumnými lidmi), může i v zákoně o RP vidět formu kontroly, která má kladné důsledky (menší riziko AIDS atd.). Pak už nejde o zásadní nesouhlas, ale o vyvážení zákona tak, aby výhody, které přináší homosexuálům, nebyly nesrovnatelně vyšší než výhody (popř. nižší než nevýhody), které přinese ostatním. Při hodnocení těchto výhod je třeba určitě obezřetnost (...).

Myslím, že postoj křesťana k závažným otázkám, mezi něž patří i RP, je třeba stavět na podložených a jednoznačných argumentech. Ani tu nejsvětější věc přece nemohu podporovat problematickými argumenty – pak ji víc ubližím než prospěji.

Z dopisu Jana Kohouta, Brno

V kritizovaném článku takovou *nelogičnost neshledávám*. Srovnání RP s manželstvím je potud oprávněné, pokud je RP v životě homosexuálů obdobou toho, čím je manželství v životě heterosexuálů; obojí patří do třídy intimních soužití (kam naproti tomu nepatří celibát). Rozumím-li správně, vidí Tomáš Machula riziko RP nikoli v tom, že by *konkurovalo* manželstvímu muže a ženy, ale že je dalším posunem v obecném trendu moderní společnosti, jehož součástí je i krize rodiny. Kde kdo už dnes řekne „tradiční model rodiny“, čímž se naznačuje společenské akceptování „netradičních“ forem (jednou z nich se stává i RP). Jejich dostačujícím předpokladem je vzájemná náklonnost, nikoli vule přijímání rodičovskou rolí. – Lze říci, že se tím mění vědomí o smyslu, účelu a poslání rodiny? Myslím, že ano. Neřeba zdurazňovat nebláhé důsledky takového posunu.

Ano, přirovnání homosexuálů k pedofilům je dosti asymetrické, homosexuální pár je přece soužitím dvou dospělých. Od kolegů znalých situace v zemích s velmi liberální zákonnou úpravou intimního soužití ale vím, že tamější pedofilové by rádi prosadili beztestnost styku s „odrostlejšími“ dětmi, zatím (doufejme, že i nadále) neúspěšně. Ohodnotě usilují tamější homosexuální páry o možnost adopce dětí. Lze i v tomto případě počítat s vytrvalým odporem zákonodárců?

Potřebná obezřetnost úvah o těchto problémech, k níž Jan Kohout vyzývá, je podlomena šifcím se přesvědčením, že to.

co bylo pokládáno za *poruchu* sexuální orientace, je dnes vydáváno – zatím v případě homosexuality – za její *variantu* (rozuměj: za variantu *normy*, jako např. určitá krvní skupina). Ze homosexualita znamená zjevný handicap druhové reprodukce, není bráno v úvahu. – V jedné diskusi o RP na půdě Občanského institutu hájila jistá kolegyně toto pojetí a námitka, že odpovídá lidské přirozenosti, nezapůsobila, protože ona chápe *přirozenost* jako sumu toho, co je *vrozené*.

I v debatách odborníků je znát, že sám pojem *normy* doznává proměny. Její rozlišení na *normu ideální* a *statistickou* ztrácí na významu (z hlediska prvé je např. zubní kaz abnormitou, zatímco podle druhé je to „docela normální“). Současné biologické i společenské vědy se totiž obávají v pozitivistickém duchu nejen „metafyziky“, ale i jakéhokoli hodnocení (chtějí být „value-free“) a v úsilí o přísnou objektivitu konstruují své výpovědi na základě *statistiky* jakožto jediného známé společného vodítka. Při variabilitě zkoumaných jevů si netroufají stanovit *normu*, protože je „exaktně“ (matematicky) nevykazatelná; tento pojem z jejich slovníku mizí a je odsouzen k přežívání pouze v předvědeckém myšlení. Praktickému rozhodování v subtilních situacích proto současná věda neskýtá oporu. Trváte-li přesto na pojmu *normy*, můžete, ale údajně jde o vaše osobní rozhodnutí a záleží pak na konsensu vašeho okolí. Tělesné abnormality takovou pochybnost nevyvolávají. Ze rakovina není normou, je obecně přijatelná. Lze uspět i s barvoslepostí. Totéž tvrzení o některých psychopatologických obrazech už všeobecný souhlas nevyvolá a homosexualitu v některých zemích už přestali uvádět v oficiálních zdravotnických seznámeních. Proč? Asi že přestává být vnímána hodnota rodičovství.

Dnešní potíže s homosexualitou jsou jedním z mnoha příkladů rozpaku lidské *praxe*, která nemá oporu v *teorii*, protože chybí sdílení základních předsvědčení o povaze pravdy, pravdivosti, skutečnosti, podstaty člověka apod. – Kde není shody, rozhoduje kvantita: v občanské válce kvantita vojenské síly, v demokracii kvantita poslaneckého hlasu. Hlasuje se nikoli o pravdě, ale o přijatelnosti. O pravdě hlasovat nelze, o té lze jen svědčit.

Co z toho plyne? Směrnice jednání, které sdílíme a které vyjadřuje náš katechismus, nelze nikomu vnucovat silou. Realisticky počítejme s tím, že ve světě, který je křesťanství vzdálen, se prosazují zásady jemu cizí, což platí i o legislativním uznání homosexuálního soužití. Lze volat na poplach, být bez záruky na vyslyšení. Umějme však rozlišovat. Prvořadým zdrojem našeho znepokojení by neměly být homosexuálové postrádající vnitřní „kompas“. Ti, kdo ho mají, se snaží nést svůj kříž; osud těch druhých je nezáviděníhodným strádáním. Naši starosti budou rostoucí neochota – možná i neschopnost – přijmout odpovědnost rodičovského účelu, jehož podmínkou je stabilní rodina.

Petr Přihoda

Bůh – otec nebo Matka?

Tuto teologickou i praktickou otázku řeší poslední číslo Teologických textů (2/1999) v rámci tématu *Bůh – Otec* lidí.

Úvodní stránka (Punctum saliens) předkládá jako obvykle něco živého. Je to: Polarizace naší církve v důsledku Druhého vatikánského koncilu. K podanému nárysu podstatných aspektů věci otevírá diskusi čtenáři.

Konkrétněji se k tomu vyslovuje švýcarský biskup Koch velmi propáchanou symeziou, dále kritiky progresistického náhledu krajní demokratizace církve (církvní právník Hrdina a teolog biskup Škarvada z celocírkvního hlediska), zpráva o prvním přímém jednání Svatého stolce s Evropskou společností pro katolickou teologii v otázce sporu autority a odbornosti.

V hlavní tematice jde o náplň tohoto roku přípravy na další tisíciletí. Původní teologická studie C. V. Pospíšila rozebírá vztah Boha jednoho a pravého a osoby Otce v Trojici, druhý našeho synovství vůči němu a Boží otcovství jako prostor naší pravé svobody.

V postmoderně-demokratické atmosféře selhává funkce otce rodiny s povážlivými důsledky pro výchovu. Dříve ceněná „přísná výchova“ nebyla ani tehdy ideální, ale nyní traumatizuje. Její protiklad – volná nevychova – působí i celoživotní deformace osobnosti. Terapeuticky může působit k ozdravení otcovství evangelijní model otcovství (R. Smahel, S. L. Trochová, P. Remes). K feministicky přehnané představě Boha Matky připomíná D. Santlerová, že už ve Starém, ale

i v Novém zákoně projevuje náš Stvořitel otcovskou autoritu i mateřské srdce.

Z novozákonní perikopy o stěti Jana Křtitele vyčítá R. Sarka psychoanalyticky výklad složitých vztahů mezi čtyřmi aktéry, jenž něco říká k problematice dnešních rodin. S citlivostí otce mamotného syna je třeba přijímat ty, kteří se po odchodu z církve do ní vrací (Gondaleová).

V příštím roce se papež hodlá vyjádřit mj. i o historickém rozdělení našeho národa následkem kostnické hranice. K tomu nabízí malé ohlédnutí na spory o Husa u nás v začátku tohoto století J. Kotyk. Letos v prosinci hodlá bilancovat své úsilí Husovská komise při České biskupské konferenci na mezinárodním sympoziu v Římě.

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Dagmar Pohunková, Ivan Medek, Oto Mádr, Petr Kolář, S. Petr Přihoda, Václav Frei, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Tomáš Machula, Jaroslav Šebek

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 - Vinohrady, tel.: 24 25 03 95, linka 24, fax 02/24 25 70 41

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepeckém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platnéřská 2, 110 00 Praha 1. Tel.: 24 81 02 42, linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí